AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ
Bakı Dövlət Universiteti
Tarix fakültəsi

HEYDƏR ƏLİYEV
və
Qafqazda sülh prosesi

Magistr hazırlığı üçün

P R O Q R A M

Bakı -2003

İRADƏ HÜSEYNOVA

HEYDƏR ƏLİYEV
və
Qafqazda sülh prosesi
Magistr hazırlığı üçün
PROQRAM

ИРАДА ГУСЕЙНОВА

ГЕЙДАР АЛИЕВ
и мирный процесс
на Кавказе
ПРОГРАММА
для подготовки магистров

İRADA HUSEYNOVA

HEYDAR ALIYEV
and the Peace Process
in the Caucasus.
The Training
PROGRAM
for the Holders of the Master's Degree

«TƏHSİL»
Baki — 2003

"Qafqaz indi bütün dünyanın diqqət mərkəzindədir. Ona görə də Qafqazda gedən prosesləri düzgün istiqamətə, sülh istiqamətinə yönəldib Qafqazda sülhə, əmin-amanlığa nail olmaq çox böyük, müqəddəs məqsəddir, ali məqsəddir və biz bu məqsəd uğrunda bundan sonra da əzmlə çalışacağıq".

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

"The Caucasus is now in the center of the world's attention. That is why the cherished ami is to direct the processes, which take place in the Caucasus, into the correct, peaceful way, to achieve peace and prosperity. These are the most important aims and we shall do everything to fulfil them ".

Heydar Aliyev
The President of the Azerbaijan
Republic

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ

Bakı Dövlət Universiteti Tarix fakültəsi

İradə Hüseynova

HEYDƏR ƏLİYEV
və Qafqazda sülh prosesi

Magistr hazırlığı üçün

PROQRAM

Azərbaycan Respublikası Təhsil
Nazirliyinin 25.02.2003-cü il tarixli
180 saylı əmri ilə təsdiq edilmişdir.

«TƏHSİL» NƏŞRİYYATI
Bakı — 2003

84.2Az
H95

Müəllif:	**İradə Hüseynova** *tarix elmləri namizədi,* *dosent*
Redaktor:	*prof*. Ə.İ.Muxtarov
Rəyçilər:	*dos*. G.B.Useynova *dos*. Q.Ə.Əliyev

Proqram Qafqazda sülh prosesinin vacibliyini doğuran sosial-siyasi, iqtisadi və mədəni amillərin, «Ümumi Qafqaz evi» ideyasının, Qafqazda sülh, əmin-amanlıq və təhlükəsizliyin, Qafqazın dünyanın inkişaf etmiş dövlətləri ilə inteqrasiyası kimi qlobal məsələlərin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev ideyaları işığında kompleks şəkildə öyrənilməsinə həsr edilmişdir. Proqramda tarixşünaslıqda ilk dəfə olaraq Heydər Əliyevin «Vətəndə sülh, bölgədə sülh, dünyada sülh!» konsepsiyası əsasında Qafqaz dövlətlərinin və xalqlarının sülh, əmin-amanlıq və milli təhlükəsizliyi naminə apardığı ardıcıl mübarizənin, həyata keçirdiyi titanik fəaliyyətin əsas istiqamətləri ümumiləşdirilir. Proqram ali təhsilin magistratura pilləsində təhsil alan tarixçilər, Qafqazşünaslar, politoloqlar, diplomatlar üçün nəzərdə tutulur. Proqram Azərbaycan, rus və ingilis dillərində nəşr edilir.

H 95 **Hüseynova İradə**. Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi. Magistr hazırlığı üçün proqram. Bakı, «Təhsil», 2003, 112 səh.

$$H\frac{4702060204}{053}2003$$

© «Təhsil», 2003

ÖN SÖZ

"Azərbaycanda, bütün Qafqaz regionunda və bütün dünyada sülhün bərqərar olması ən ümdə arzumuzdur".

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bəşər sivilizasiyasının ən qədim yaşayış məskənlərindən biri olan Qafqaz etnodil, etnodemoqrafik, etnososial, etnomədəniyyət və etnik baxımdan dünyanın unikal bölgəsidir. Qafqaz geosiyasi mövqeyinə görə də Şərqlə Qərb, Cənubla Şimal arasında mühüm strateji məkanda yerləşir. Müasir mərhələdə - XXI əsrin başlanğıcında Qafqaz dünya siyasətində geostrateji bölgə kimi daha önəmli yer tutmaqdadır. Tarixən də Qafqaz böyük imperiyaların, aparıcı dövlətlərin maraq və mənafelərinin kəsişdiyi, toqquşduğu bölgələrdən biri olmuşdur. Zəmanəmizdə də Qafqaz regionu dünyanın aparıcı dövlətlərinin milli maraqlarının, dövlət mənafelərinin kəsişdiyi coğrafi məkanlar içərisində öncüllərdən sayılır. Çünki Qafqaz regionu Asiya ilə Avropanı iqtisadi və mədəni cəhətdən bir-birinə qovuşduran, inteqrasiyaya yardım edən körpü rolunu oynayır. Bu mənada Qərb və Şərq sivilizasiyalarının bir-birinə inteqrasiyasında, qoca Şərqin qədim və zəngin klassik mədəni irsinin Qərbin yeni, müasir texnologiyaları ilə daha da zənginləşməsində Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizi müstəsna əhəmiyyət daşıyır. Digər tərəfdən, Xəzər dənizindəki karbohidrogen ehtiyatlarının, Orta Asiya və Qazaxıstan xammalının, hazır məhsullarının Qərbə nəqlində Qafqaz bölgəsi həlledici rola malikdir.

Bütün bımları nəzərə alan ABŞ-ın və Qərb dövlətlərinin Qafqaz siyasətində Cənubi Qafqaz respublikalarının müstəqilliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması, bu regionda demokratiyanın və bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinin inkişafına, Şimali Qafqazda qeyri-sabitliyin aradan qaldırılmasına, Qafqaz dövlətlərinin Qərbə inteqrasiyasına, Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin yaradılmasına və inkişaf etdirilməsinə, nəhayət, Xəzərin enerji ehtiyatlarının Qərbə nəqlinə yardım göstərilməsi əsas yer tutur.

Bu da inkarolunmaz həqiqətdir ki, Qafqaz mürəkkəb etnik münaqişələrin çoxluğu və miqyası baxımından da unikal coğrafi məkanlardan biridir. Belə bir şəraitdə dünyanın ən qaynar nöqtələrindən birinə çevrilən Qafqazda sülh, təhlükəsizlik, sabitlik təkcə region ölkələri üçün deyil, bütövlükdə Asiya və Avropa ölkələri üçün də faydalı və əlverişli olub həyati əhəmiyyət daşıyır. Qafqazda sülhü və sabitliyi təmin etmədən Şərqlə Qərb, Cənubla Şimal arasında, həmçinin region ölkələrinin bir-biri ilə iqtisadi, siyasi və mədəni inteqrasiyasından söhbət gedə bilməz. Bütün bu tarixi, ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni amillər deməyə əsas verir ki, "Qafqazda sülh, bölgədə sülh, dünyada sülh!" modeli bu gün beynəlxalq aləmi düşündürən başlıca amillərdən, dünyanı narahat edən qlobal problemlərdəndir.

Bu gün Qafqazda sülhün, əmin-amanlığın, siyasi sabitliyin, iqtisadi və mədəni inteqrasiyanın əsas təminatçısı və alovlu təbliğatçısı, çağdaş dövrdə "Qafqazda sülh", "Ümumi Qafqaz evi" ideyasının və konsepsiyasının banisi və bu konsepsiyanı həyata keçirən əsas lider missiyasını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev yerinə yetirir.

Təsadüfi deyildir ki, bu məsələdən danışarkən Gürcüstan Prezidenti Eduard Şevardnadze demişdir: "Prezident Heydər Əliyev Qafqazda sülh təşəbbüsünü dəstəkləyən ilk dövlət başçısıdır".

"Azərbaycanda, bütün Qafqaz regionunda və bütün dünyada sülhün bərqərar olması bizim ən ümdə arzumuzdur", - deyə öz xarici siyasət xəttini bütün dünyaya bəyan edən Heydər Əliyevin Qafqazda sülh ideyasının əsasında "Vətəndə sülh, bölgədə sülh, dünyada sülh!"

konseptual modeli durur. Bu, tarixi həqiqətdir ki, Heydər Əliyev bütün Qafqaz bölgəsində sülhün yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış etmiş, onun təklifi ilə imzalanmış "Qafqaz regionunda sülh, sabitlik və təhlükəsizlik haqqında" Tbilisi Bəyannaməsində (1996) "Ümumi Qafqaz evi" ideyasını dəstəkləmiş, ATƏT-in İstanbul zirvə görüşündə (1999) "Cənubi Qafqazda sülh, təhlükəsizlik və əməkdaşlıq paktı"nın yaradılması təklifi ilə çıxış etmiş, bu təklif bir çox region dövlətləri tərəfindən müdafiə olunmuşdur. Bütün bu geniş və perspektivli fəaliyyətinə görə Qafqaz xalqları Heydər Əliyevi "Ümumqafqaz evinin ağsaqqalı" hesab edirlər...

Müstəqil Azərbaycanın ali məktəblərində, xüsusilə də Bakı Dövlət Universitetinin Qafqaz tarixi fənni üzrə ali təhsilin magistratura pilləsində təhsil alan magistrlər - gələcək tədqiqatçı-tarixçilər, qafqazşünaslar üçün tədris planında 28 saatlıq mühazirə, 26 saatlıq praktik məşğələ, bütövlükdə 54 saat həcmində "Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi" üzrə xüsusi kurs nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan tarixşünaslığında və bütövlükdə Qafqazşünaslıqda ilk dəfə olaraq tərtib olunan bu proqram Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi problemlərinin kompleks şəkildə, sistemli tədqiqi, tədrisi və öyrənilməsinə həsr edilir.

İnanırıq ki, kursun tədrisi magistrlərin milli dövlətçilik təfəkkürünün formalaşmasına, Qafqazşünaslığın bir çox problemlərinin dərindən mənimsənilməsinə, ən başlıcası isə tarixi şəxsiyyət, böyük siyasi və ümum-milli lider olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin bölgədə sülhün, əmin-amanlığın təmin olunması və xalqların, dövlətlərin inteqrasiyası yolundakı çoxşaxəli, titanik fəaliyyetinin, zəngin dövlətçilik təcrübəsinin öyrənilməsinə və elmi araşdırılmasına yaxından kömək edəcəkdir.

Müəllif

1. Kursun predmeti, mənbələri, öyrənilməsi vəziyyəti və vəzifələri

"Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi" kursunun predmeti, məzmunu və mahiyyəti. Problemin aktuallığı. Heydər Əliyevin irəli sürdüyü "Vətəndə sülh, regionda sülh, dünyada sülh!" modelinin fəlsəfi, sosioloji, tarixi, mədəni, iqtisadi, siyasi məzmunu və aspektləri. Qafqazda sülh probleminin milli, regional, beynəlxalq və qlobal aspektləri. Sülh və milli təhlükəsizlik, sülh və mədəni tərəqqi, sülh və iqtisadi yüksəliş, sülh və inteqrasiya məsələləri.

Qafqaz çağdaş dünya siyasətində. Qafqazda etnik və regional konfliktlər. Qafqaz və Avropa, Qafqaz və Asiya. Şərq-Qərb sivilizasiyalarının qarşılıqlı təmas və inkişafında Qafqazın yeri və rolu. Qafqazın qlobal problemlərinin həlli sahəsində Heydər Əliyev fenomeninin əhəmiyyəti və rolu.

Kursun məqsədi və əsas problemlərinin "Sülh mədəniyyəti" anlayışı ilə bağlılığı. BMT-nin "Sülh mədəniyyəti on illiyi (2001-2010)" proqramı və müasir Qafqaz münaqişələrinin həlli perspektivləri.

Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi probleminin tədqiqi, öyrənilməsi və tədrisi vəziyyəti. Bu sahədə tarixşünaslığın, tarix elminin vəzifələri və gələcək perspektivləri.

2. Sovet inzibati-amirlik sisteminin tənəzzülü. Suverenlik meyllərinin güclənməsi

Sovet idarəetmə sistemində böhran və tənəzzülün başlanması. Tənəzzüldən çıxmaq uğrunda mübarizə: yenidən-

qurma, aşkarlıq və demokratiya "axtarışları". M.S.Qorbaçovun sovet inzibati-amirlik sistemindən yeni demokratik təfəkkürlü idarəetməyə keçid sahəsində "islahatları", onun iflası. Milli münasibətlərdə gərginliyin artması. Xalqların və millətlərin suverenlik meyllərinin güclənməsi.

3. SSRİ-nin dağılması ərəfəsində Qafqazda ictimai-siyasi vəziyyət

Sovet sosialist rejimində böhran. Sovetlər Birliyində mərkəzdənqaçma meyllərinin güclənməsi. Qafqazda və digər müttəfiq, muxtar respublikalarda etnik proseslərdə baş verən dəyişikliklər.

Qafqaz xalqları və suverenlik meylləri. Moskva hökumətinin - Kremlin məsələyə münasibəti.

Qafqaz xalqlarının milli-azadlıq hərəkatının başlanması, milli-azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsi. SSRİ rəhbərliyinin Qafqaz siyasəti: etnik separatizmin qızışdırılması və milli münaqişə ocaqlarının yaradılması.

4. Qafqaz xalqlarına qarşı Sovet imperiyasının repressiv tədbirləri. Heydər Əliyevin bu məsələlərə münasibəti və mövqeyi

Qafqaz xalqlarının milli-azadlıq hərəkatının güclənməsi və dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizəsinə qarşı sovet rejiminin repressiv tədbirləri. Tbilisidə gürcü xalqının 9 aprel 1989-cu il tarixli nümayişinin sovet hərb maşınının köməyi ilə faciəli şəkildə yatırılması.

Sovet imperiyasının rəhbərliyi tərəfindən Bakıya qoşun yeridilməsi. 20 Yanvar 1990-cı il qanlı Bakı qırğını. Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatını boğmaq cəhdləri. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş faciənin dünyaya çatdırılmasında Heydər Əliyevin rolu. Moskvadakı Azərbaycan nümayəndəliyində Heydər Əliyevin 20 Yanvar Bakı qırğınını pisləyən bəyanat verməsi, sovet rəhbərliyini ittiham etməsi. Bu bəyanatın tarixi əhəmiyyəti. Heydər Əliyevin Sov. İKP sıralarından istefa verməsinin səbəbləri; onun Sovet rəhbərliyinin yeritdiyi etnik separatizm siyasətinə etirazı.

5. Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü. Dağlıq Qarabağda baş verən hadisələr

SSRİ-nin dağılması ərəfəsində Ermənistanda millətçiliyin və separatizmin güclənməsi. "Daşnaksütyun" partiyasının yenidən canlanması: ərazi iddiaları və "milli müqəddərat" müstəvisində separatizmin dəstəklənməsi. Bədnam "Oçaq" əsərinin erməni millətçiliyinin qızışdırılmasında "rolu".

Yerevanda "Qarabağ komitəsi" və Dağlıq Qarabağda "Krunk" təşkilatlarının (1987) yaradılması. Dağlıq Qarabağda "Miatsum" ("Birləşmə") millətçi hərəkatının başlanması (8 fevral 1988).

Ermənistan tərəfindən qızışdırılan və hərbi yardımla dəstəklənən Qarabağ konfliktinin Ermənistan və Azərbaycan arasında elan olunmamış müharibəyə (fevral 1988-ci ildən) çevrilməsi. Ermənistan Respublikasının AH Soveti tərəfindən Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistana birləşdirilməsi haqqında antikonstitusion qərarın (15 iyun 1988) qəbul edilməsi.

Qarabağ müharibəsinin şiddətlənməsi. Azərbaycanlıların DQMV-dən çıxarılması. Dağlıq Qarabağ ətrafındakı rayonların rus hərb maşınının fəal yardımı ilə Ermənistan hərbi birləşmələri tərəfindən işğalı. Xocalı faciəsi (26 fevral 1992).

Dağlıq Qarabağ konflikti üzrə ATƏT-in Minsk qrapunun (iyun 1992) yaradılması, onun fəaliyyəti. Dağlıq Qarabağ konfliktinin beynəlxalq problemə çevrilməsi. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində atəşkəsə (12 may 1994) nail olunması. Məsələnin sülh yolu ilə həlli istiqamətində Heydər Əliyevin fəaliyyəti.

ATƏT-in Lissabon sammitində (1996, dekabr) Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həlli prinsiplərinin müəyyənləşdirilməsi. Dağlıq Qarabağ düyününün həlli yolunda ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri olan ABŞ, Fransa və Rusiya Federasiyasının fəaliyyəti.

6. Qafqazda suveren dövlətlərin yaranması

Qafqaz xalqlarının suverenlik və müstəqillik uğrunda mübarizəsinin nəticələri. Cənubi Qafqazda müstəqil, suveren dövlətlərin yaranması. Müstəqil Gürcüstanın (9 aprel 1991), Ermənistan Respublikasının (21 sentyabr 1991) və Azərbaycan Respublikasının (oktyabr, 1991) elan olunması, onların müstəqilliyinin beynəlxalq birlik tərəfindən tanınması. "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı"nın (18 oktyabr 1991) qəbul edilməsi, dövlət müstəqilliyi haqqında referendumun (dekabr 1991) keçirilməsi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Məclisinin sədri Heydər Əliyevin müstəqillik uğrunda mübarizəsi, Naxçı-

vanda milli dövlətçilik atributlarının (üçrəngli bayraq) qəbulu (17 noyabr 1990) sahəsindəki xidmətləri. Naxçıvan MR-in SSRİ-nin tərkibindən çıxması haqda qərarın qəbulu. Rusiya Federasiyası tərkibində Şimali Qafqaz respublikalarının statusunun yüksəldilməsi. Şimali Qafqazdakı muxtar qurumların Rusiya Federasiyası ilə münasibətləri.

6. Cənubi Qafqaz dövlətləri və Müstəqil Dövlətlər Birliyi

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin (8 dekabr 1991) yaradılması. Rusiya Federasiyası, Ukrayna və Belorus prezidentlərinin MDB-nin yaradılmasına dair "Belovejsk sazişi" və SSRİ-nin süqutu. Ermənistanın MDB-yə daxil olması. Gürcüstan və Azərbaycanın MDB-yə qəbula ehtiyatla yanaşmalarının səbəbləri. Gürcüstan və Azərbaycanda siyasi hakimiyyətdə böhran. Rusiya Federasiyasının Gürcüstan və Azərbaycana təzyiqləri.

Eduard Şevardnadzenin Gürcüstanda, Heydər Əliyevin Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə qayıdışları. Gürcüstan və Azərbaycanın (sentyabr 1993) MDB-yə daxil olmaları. Rusiya Federasiyasının birtərəfli qaydada MDB üzvü olan Ermənistanı sürətlə silahlandırmasının Azərbaycanın və Gürcüstanın milli təhlükəsizliyi üçün təhlükə doğurması.

MDB-nin siyasi birlik funksiyasının özünü doğrultmaması və iqtisadi təşkilat statusuna keçid cəhdləri. MDB və azad iqtisadi zona yaradılması məsələsi. MDB və Cənubi Qafqaz dövlətlərinin iqtisadi və mədəni inteqrasiyası problemləri.

7. Qafqazda etnik konfliktlər. Heydər Əliyevin konfliktlərin həlli istiqamətində fəaliyyəti və rolu

SSRİ-nin süqutundan sonra Qafqazda millətlərarası və etnik zəmində qarşıdurmalar. Bölgənin əsas etnik münaqişələri: erməni-Azərbaycan, abxaz-gürcü, osetin-gürcü, erməni-gürcü, çeçen-rus, osetin-inquş və s. etnik münaqişələri doğuran səbəblər. Qafqazda etnik münaqişələr və "milli müqəddəratı təyinetmə" problemi. Etnik münaqişələr və ərazi iddiaları. Ermənistanın Azərbaycana və Gürcüstana qarşı ərazi iddiaları. Dağlıq Qarabağ, Abxaziya, Cənubi Osetiya və "Çeçen problemi"nin həlli məsələsində "Qafqaz dördlüyü" (Rusiya Federasiyası, Gürcüstan, Azərbaycan, Ermənistan) prezidentlərinin səyləri.

Qafqazda, cümlədən Cənubi Qafqazda sülhün, sabitliyin təmin olunması və etnik münaqişələrin aradan qaldırılmasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin rolu. Heydər Əliyevin "Vətəndə sülh, bölgədə sülh, dünyada sülh!" konsepsiyasının mahiyyəti.

9. Heydər Əliyev və Qafqazda daxili dialoqun yaranması

1996-cı il martın 8-də Azərbaycan və Gürcüstan prezidentləri tərəfindən Tbilisi Bəyannaməsinin imzalanması. "Qafqaz regionunda sülh, sabitlik və təhlükəsizlik haqqında" Azərbaycan-Gürcüstan Bəyannaməsi dinc və sabit Qafqaz uğrunda hərəkatda ilk uğurlu addım kimi. Ümumi Qafqaz evinin təməlini qoyan, əməkdaşlıq və daxili

dialoqun başlanğıcı olan tarixi sənəd kimi Tbilisi Bəyannaməsinin əhəmiyyəti. "Prezident Heydər Əliyev Qafqazda sülh təşəbbüsünü dəstəkləyən ilk dövlət başçısıdır" (E.Şevardnadze) həqiqətinin əsas aspektləri.

Heydər Əliyev və Qafqazda etnik konfliktlərin, cümlədən Azərbaycanla Ermənistan arasında Dağlıq Qarabağ uğrunda Ermənistan tərəfindən süni surətdə qızışdırılan elan olunmamış müharibənin, həmçinin gürcü-abxaz, gürcü-osetin, çeçen-rus münaqişələrinin sülh yolu ilə həlli istiqamətində Heydər Əliyevin təşəbbüsləri.

10. Heydər Əliyev və "Ümumi Qafqaz evi" ideyasının inkişafı

Heydər Əliyevin "Ümumi Qafqaz evi" ideyasının məzmunu və mahiyyəti. Qafqazda sülhün, sabitliyin qorunmasını şərtləndirən amillər. Qafqazda sülh və iqtisadi inteqrasiya. Qafqaz xalqlarının iqtisadi və mədəni inteqrasiyasında sülhün və təhlükəsizliyin rolu. Qafqazda sülh inteqrasiyanın əsas şərti kimi.

"Ümumi Qafqaz evi" və Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizi. TRASEKA proqramı və onun perspektivləri. Bu proqramla bağlı Brüssel Bəyannaməsinin (may 1993) imzalanması. "Əsrin müqaviləsi" (20 sentyabr 1994) və Qafqazda sülh problemi. Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəməri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri layihələri Qafqazda təhlükəsizliyin, sülhün, sabitliyin təminatı kimi. Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə prezidentləri və ABŞ-ın energetika nazirinin iştirakı ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəmərinin tikintisinin əsasının (18 sentyabr 2002)

qoyulması. Bakı-Tbilisi-Ərzuram qaz kəməri layihəsinin reallaşması yolunda aparılan işlər.

Ermənistanın beynəlxalq layihələrdən kənarda qalması onun yeritdiyi militarist siyasətin, terroru və separatizmi dəstəkləməsinin nəticəsi kimi. Rusiya Federasiyası tərəfindən Ermənistanın sürətlə silahlandırılması "Ümumi Qafqaz evi"nin yaranması yolunda əsas maneələrdən biri kimi. Heydər Əliyevin "Ümumi Qafqaz evi" ideyasının beynəlxalq səviyyədə dəstəklənməsi və müdafiə olunması. Qafqaz bölgəsində və dünyada sülhün qorunması naminə Azərbayan və Gürcüstanın beynəlxalq antiterror koalisiyada iştirakı və onların antiterror əməliyyatlarını dəstəkləməsi.

11. Azərbaycan-Gürcüstan münasibətlərinin möhkəmlənməsində Heydər Əliyev faktoru

Azərbaycan-Gürcüstan münasibətləri tarix və müasirlik kontekstində. Azərbaycan Respublikası ilə Gürcüstanın münasibətləri strateji müttəfiqlik müstəvisində. Azərbaycan Respublikası ilə Gürcüstan arasında imzalanan sosial, iqtisadi, mədəni, hərbi sahədə əməkdaşlığa dair saziş və müqavilələr haqqında. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Gürcüstana, Gürcüstan Prezidenti Eduard Şevardnadzenin Azərbaycana rəsmi səfərləri. Heydər Əliyev və Eduard Şevardnadze arasında dostluğun və ənənəvi əməkdaşlığın Qafqazda sabitliyin möhkəmləndirilməsi sahəsində rolu. Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların və Azərbaycanda yaşayan etnik gürcülərin mədəni inkişafında bu amilin rolu və əhəmiyyəti.

12. Qafqazda sülh və əməkdaşlığın inkişafında Heydər Əliyevin xidmətləri

Qafqazda sülh və əməkdaşlığın inkişafı sahəsində Heydər Əliyevin xidmətləri. Tbilisi Bəyannaməsindən (8 mart 1996) Bakı Bəyannaməsinə (7-8 sentyabr 1998) doğru. ATƏT-in zirvə toplantısında Heydər Əliyev tərəfindən "Cənubi Qafqazda sülh, təhlükəsizlik və əməkdaşlıq paktı"nın (İstanbul, dekabr 1999) yaradılması ilə bağlı təşəbbüsün irəli sürülməsi, onun sammit iştirakçıları tərəfindən müdafiə olunması.

Qafqazda sülh və təhlükəsizliyin təmin olunmasında; Azərbaycan-Rusiya münasibətlərinin rolu. RF-nin Prezidenti Vladimir Putinin Azərbaycana (yanvar 2001) və Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Rusiyaya son rəsmi səfəri: Moskvaya (24 yanvar 2002), Peterburqa (8 iyım 2002) və Moskvaya (21 sentyabr 2002) işgüzar səfərləri zamanı Qafqazda sülh məsələsinin müzakirə olunması. "Qafqaz dördlüyü"ndə RF-nin aparıcı rolu.

Azərbaycan-Dağıstan əlaqələrinin möhkəmlənməsində Heydər Əliyevin rolu. Azərbaycanla Rusiya Federasiyasının Şimali Qafqaz respublikaları arasında əməkdaşlığın inkişafı. Qafqazda dövlətlərarası və millətlərarası əməkdaşlığın inkişafında Heydər Əliyevin rolu.

"Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin yaradılmasına dair Saziş" və Bakı Bəyannaməsinin (7-8 sentyabr 1998-ci il, Bakı ş.) Qafqaz dövlətlərinin bir-biri ilə, həmçinin Qafqazın Avropa və Asiya dövlətləri ilə iqtisadi və mədəni əməkdaşlığa xidmət etməsi.

Heydər Əliyevin Qafqazda və bölgədə sülh uğrunda apardığı məqsədyönlü fəaliyyətə görəTürkiyə Cümhuriy-

yətinin Beynəlxalq Atatürk Sülh Mükafatına (Ankara, 1999, 1 noyabr) layiq görülməsi.

Heydər Əliyevin türk-müsəlman sivilizasiyasını təmsil edən böyük dövlət xadimi kimi Rusiyanın "Martin" nəşriyyatının tərtib etdiyi biblioqrafik kitabda Cənubi Qafqazın ən yüksək reytinqinə malik lider olması faktının etiraf (23 yanvar 2003) edilməsi.

13. Böyük İpək Yolunun bərpasında Heydər Əliyev amili

Böyük İpək Yolu tarix və müasirlik kontekstində. "Böyük İpək Yolu keçmişdən başlasa da, gələcəyə gedən yoldur. O, xalqlarımızı firavanlığa və tərəqqiyə gətirib çıxaracaqdır" (Heydər Əliyev) müddəasının gerçəkləşdirilməsi, reallıqlar, perspektivlər. TRASEKA proqramı və Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizi. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Böyük İpək Yolunun bərpası üzrə 32 dövlət və 13 beynəlxalq təşkilatın nümayəndələrinin iştirakı ilə Bakıda (7-8 sentyabr 1998) beynəlxalq konfransın keçirilməsi. Onun qəbul etdiyi əsas qərarlar, Bakı Bəyannaməsinin tarixi əhəmiyyəti.

Heydər Əliyevin Böyük İpək Yolunun bərpası yolundakı xidmətlərinə görə Türkiyədə "İpək Yolu" mükafatına layiq görülməsi.

Böyük İpək Yolu və Qafqazda iqtisadi inteqrasiya problemləri. Qafqazda azad iqtisadi zonanın yaradılması ideyası, onun gələcək perspektivləri.

14. Heydər Əliyev və Qafqazda milli-mənəvi dəyərlərin inkişafı. "İslam sivilizasiyası Qafqazda" beynəlxalq simpozium

Qafqaz müxtəlif dini konfessiyaların, müxtəlif milli-mənəvi dəyərlərin qovuşduğu unikal region kimi. Qafqazda islam və islami dəyərlər. Qafqazda xristianlıq. Qafqazda islam "təməlçiliyi": tarix və müasirlik, uydurmalar və reallıqlar.

"Dini-mənəvi dəyərlərdən səmərəli istifadə olunması hər bir ölkə, hər bir xalq, hər bir din üçün çox əhəmiyyətlidir" (Heydər Əliyev). Bakıda keçirilən "Müasirlik və dini-mənəvi dəyərlər" mövzusunda beynəlxalq konfrans və Qafqaz müsəlmanlarının X qurultayı (oktyabr 1998), onların əhəmiyyəti.

Bakıda keçirilən Qafqazda islam sivilizasiyasına dair beynəlxalq simpozium (dekabr 1998): islami dəyərlər və milli-mənəvi tərəqqi problemləri.

Heydər Əliyevin milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması, inkişaf etdirilməsinə dair bəyanatı (13 avqust 2001-ci il), onun tarixi və praktiki əhəmiyyəti.

1-ci əlavə

"Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi" kursu üzrə magistrlər üçün tövsiyələr

Təqdim olunan Proqram hazırda qüvvədə olan və ali təhsilin ikinci pilləsi üzrə magistratura təhsil proqramları, mütəxəssisin gələcək fəaliyyəti, elmi-tədqiqat işlərinin aparılması, magistrlik dissertasiyası işinin istiqamətləri mexanizmini tənzimləyən "Ali təhsil istiqamətləri və ixtisasların siyahısı"na uyğun olaraq tərtib edilmişdir. Proqramda nəzərdə tutulan və müasir dünyanın ən qaynar nöqtələrindən, eyni zamanda strateji baxımdan ən önəmli bölgələrindən olan Qafqazda sülh prosesinin tənzimlənməsində, bölgədə uzunmüddətli, sabit sülhə nail olunmasında Prezident Heydər Əliyevin müstəsna roluna dair magistrlərin magistrlik dissertasiya işlərinin hazırlaması və uğurla müdafiə etməsi magistr hazırlığı proqramının yerinə yetirilməsində əsas şərtlərdən biri olub Azərbaycan dövlətçiliyinə birbaşa xidmət edir.

Ali təhsil müəssisələrində magistr hazırlığının məzmununa və strukturuna verilən başlıca tələb və tövsiyələr aşağıdakılardan ibarətdir:

- magistr təhsili proqramlarına daxil edilmiş fənlərin işçi proqramlarında nəzərdə tutulan tədris-metodik vasitələrin və informasiya vasitələrinin lazımi miqdarda olması;
- ali təhsil müəssisələrində müasir milli və beynəlxalq informasiya şəbəkələrinin, ilk növbədə "İnternet"in xidmətindən istifadə etməklə zəruri məlumatların toplanması və analitik təhlilinin verilməsi;

- magistrlərin dissertasiya işlərinə təyin ediləcək elmi rəhbərlərin həmin kurs üzrə proqram, dərslik və digər elmi-tədqiqat əsərlərinin müəllifi oiması şərtinin nəzərə almması;
- dissertasiyanın müdafiəsinin ali təhsil müəssisəsinin Elmi Şurasının qərarı ilə yaradılmış ixtisaslaşdırılmış şuranın iclasında aparılması, ixtisaslaşdırılmış şuralarınn yaradılma qaydalarının Təhsil Nazirliyi tərəfindən müəyyənləşdirilməsi;
- magistr hazırlığı həyata keçirmək hüququ olan ali təhsil müəssisələrində magistr proqramında nəzərdə tutulan fərdi planı tam yerinə yetirmiş şəxslərə ixtisas və magistr elmi dərəcəsinin, vahid formada dövlət nümunəli magistr diplomunun verilməsi;
- magistr dissertasiyasında elmi istiqamət üçün mühüm əhəmiyyəti olan hər hansı milli və beynəlxalq əhəmiyyətli problemin yaradıcı həllinin təmin olunması, elmi-nəzəri ədəbiyyatdan səmərəli istifadə edilməsi;
- magistrlik dissertasiyasının mətninin kompüterdə 2 intervalda çap edilməsi, əlavələrlə birlikdə həcminin 75 səhifədən çox olmaması, müvafiq xülasə ilə təmin edilməsi, elmi aparat və texniki-tərtibat işlərinə ciddi riayət olunması və s.

Qeyd: *Magistrlər üçün dissertasiya mövzuları seçilərkən mühazirə üçün nəzərdə tutulan və bu proqrama əlavə olunan tematik bölgüdəki hər bir problem-mövzudan istifadə oluna bilər.*

2-ci əlavə

"Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi" kursunun proqram materiallarının tematik planlaşdırılması

Sıra №-si	Mövzu	Mühazirə və ya məşğələ	Saatların miqdarı	Tarix
1.	Kursun predmeti, mənbələri və öyrənilməsi vəziyyəti	mühazirə	2 s.	
2.	Sovet inzibati-amirlik sisteminin tənəzzülü. Suverenlik meyllərinin güclənməsi	mühazirə	2 s.	
3.	SSRİ-nin dağılması ərəfəsində mühazirə Qafazda ictimai-siyasi vəziyyət	mühazirə	2 s.	
4.	Qafqaz xalqlarına qarşı mühazirə Sovet imperiyasının repressiv tədbirləri. Heydər Əliyevin bu məsələlərə münasibəti və mövqeyi	mühazirə	2 s.	

1	2	3	4	5
5	Ermənistanm Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü Dağlıq Qarabağda baş verən hadisələr	mühazirə	2 s.	
6.	Qafqazda suveren mühazirə dövlətlərin yaradılması.	mühazirə	2 s.	
7.	Cənubi Qafqaz dövlətləri və Müstəqil Dövlətlər Birliyi	mühazirə	2 s.	
8.	Qafqazda etnik konfliktlər. Konfliktlərin həlli istiqamə- tində Heydər Əliyevin rolu	mühazirə	2 s.	
9.	Heydər Əliyev və Qafqazda daxili dialoqun yaranması	mühazirə	2 s.	
10.	Heydər Əliyev və "Ümumi Qafqaz evi"ideyasının inkişafı	mühazirə	2 s.	
11.	Azərbaycan-Gürcüstan münasibətlərinin möhkəm- lənməsində Heydər Əliyev faktoru	mühazirə	2 s.	
12.	Qafqazda sülh və əməkdaşlı- ğın inkişafinda Heydər Əliyevin xidmətləri	mühazirə	2 s.	

1	2	3	4	5
13.	"Böyük İpək Yolu"nun bərpasında Heydər Əliyev amili. Qafqazda azad iqtisadi zona yaradılması ideyası, onun perspektivləri	mühazirə	2 s.	
14.	Heydər Əliyev və Qafqazda müli-mənəvi dəyərlərin inkişafı. "İslam sivilizasiyası Qafqazda" beynəlxalq simpozium	mühazirə	2 s.	
15.	Qafqazda müstəqillik praktik uğrunda mübarizənin başlanması	praktik məşğələ	2 s.	
16.	Tbilisi və Bakı qırğınları. Heydər Əliyevin mövqeyi	praktik məşğələ	2 s.	
17.	Qarabağ problemi. Praktik Heydər Əliyevin Ermə-nistan-Azərbaycan. Dağlıq Qarabağ münaqi-şəsinin həlli uğrunda mübarizəsi	praktik məşğələ	2 s.	
18.	Qafqazda suveren praktik dövlətlərin yaradılması	praktik məşğələ	2 s.	

1	2	3	4	5
19.	Cənubi Qafqaz dövlətlərinin Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olması	praktik məşğələ	2 s.	
20.	Cənubi Qafqaz dövlətlərinin açıq beynəlxalq sistemə inteqrasiyası	praktik məşğələ	2 s.	
21.	Qafqazda etnikkonfliktlər. Məsələnin həllində beynəl-xalq təşkilatların iştirakı	praktik məşğələ	2 s.	
22.	Heydər Əliyev və Qafqazda daxili dialoqun yaranması	praktik məşğələ	2 s.	
23.	Müasir Qafqazda islam praktik amili. "İslam sivilizasiyasi Qafqazda" beynəlxalq simpozium	praktik məşğələ	2 s.	
24.	Qafqazda sülhün inkişafında Heydər Əliyevin rolu	praktik məşğələ	2 s.	
25.	Müasir dövrdə Qafqazın kommmunikasiya dəhlizi kimi əhəmiyyətinin artması. TRASEKA proqramı	praktik məşğələ	2 s.	

1	2	3	4	5
26.	Qafqaz müasir dünya siyasətində	praktik məşğələ	2 s.	
27.	Heydər Əliyev və "Ümumi Qafqaz evi" məsələsi. Qafqazda azad iqtisadi zona yaradılması ideyası	praktik məşğələ	2 s	

Cəmi: 54 saat

O cümlədən:

a) Mühazirə üçün - 28 saat

b) Praktik məşğələlər üçün - 26 saat

ƏDƏBİYYAT

1. Алиев Гейдар — Азербайджанская нефть в политике мира. IV книга. Баку, 1997.

2. Алиев Гейдар — Азербайджанская нефть в политике мира. V книга. Баку, 1998.

3. Гейдар Алиев — открывает миру Азербайджан Баку, 1998

4. Əliyev Heydər — Müstəqillik yolu. Bakı, 1997
5. Əliyev Heydər — Müstəqillik yollarında. Bakı, I-IV cildlər, 1997
6. Əliyev Heydər — Azərbaycan XXI əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. Bakı, 2001
7. Əliyev Heydər — Müstəqilliyimiz əbədidir. cildlər. Bakı, 1997-2002
8. Əliyev Heydər — "Azərbaycan nefti dünya siyasətində". Bakı, 1997-1998, IV-V cildlər
9. Heydər Əliyev və Bakı Dövlət Universiteti. Bakı, 1997
10. Heydər Əliyev işığı - İpək yolu. Bakı, 2001
11. Əliyev İlham, Muradverdiyev Akif — Azərbaycan nefti dünya siyasətində. Bakı, 1997-1998, I-III cildlər
12. Алиев Ильхам, Мурадвердиев Акиф — Азербайджанская нефть в политике мира I-III
13. Алиев Играр — Нагорный Карабах: История. Факты. События. Баку, 1989

14. Абхазский узел //Документы и материалы, М., 1995
15. Avropa Şurası və Azərbaycan. Sülh, əmin-amanlıq və demokratiya naminə. Bakı, 2001
16. Ариель Кон США, Центральная Азия и Кавказ: проблемы и перспективы взаимоотношений – //Центральная Азия и Кавказ, 2000, № 2
17. Азербайджанская Республика в Содружестве Независимых Государств. Баку, 2001

18. Azərbaycan Respublikası: 1991-2001. Bakı,

19.Гаджиев Камалудин Геополитика Кавказа. Москва, 2001
20. Гусейнова Ирада Программа курса "История народов Кавказа" (новый и новейший период). Баку, 998
21. Гусейнова Ирада История народов Кавказа (Новый период). //Учебное пособие, Баку, 1999
22. Гусейнова Ирада Кавказ на пороге XXI века //Возрождение, 1998; №10
23. Гусейнова Ирада За мир и стабильность на Кавказе. // "Бакинский рабочий", 13 июля 2002
24. Гусейнова Ирада За атмосферу мира на Кавказе. //"Бакинский рабочий", 5 июля 2001
25.Гусейнова Ирада Роль Г.Алиева в укреплении мира и стабильности 28

в Кавказском регионе //Tarix və onun problemləri, 1998, №2

26. Гусейнова Ирада Независимое Азербайджанское государство и развитие сотрудничества на Кавказе //Журнал "Caucasica", Тбилиси, 2001, № 4

27. Гусейнова Ирада Независимый Азербайджан и вопросы регионального сотрудничества на Кавказе //Материалы Международной конференции кавказоведов, Тбилиси, 2002

28. Гусейнова Ирада Азербайджан в системе межгосударственных отношений на Кавказе //"Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin beynəlxalq və regional əhəmiyyəti" mövzusunda beynəlxalq konfransın materialları, Bakı, 2002.

29. Гусейнова Ирада, Теймурова Нурана Нефтепровод Баку - Тбилиси - Джейхан как фактор стабильности на Кавказе //Beynəlxalq konfransın materialları. Bakı, 2002.

30. Гусейнов Рауф Азербайджанская Республика в зеркале полиэтничности: история, современное состояние, прогноз, рекомендации //Центральная Азия и Кавказ. 2000, № 4.

31.Qafqaz: tarix, müasirlik və geosiyasi perspekivlər. Bakı, 1998
32. Дипломатия мира. Баку, 1997.

33.Deportasiya. Azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından deportasiyası. Bakı, 1998
34.Ermənistan Respublikası: terrorizm - dövlət siyasətinin tərkib hissəsi kimi (faktlar və rəqəmlər). Bakı, 2001
35. Əhmədov Elçin Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü və beynəlxalq təşkilatlar. Bakı, 1998
36. Həsənov Əli Azərbaycanın xarici siyasəti: Avropa dövlətləri və ABŞ (1991-1996) Bakı, 1998
37.Hüseynova İradə Qafqaz bölgəsində sülhün və sabitliyin möhkəmləndirilməsində Heydər Əliyevin rolu //"Azərbaycan" qəzeti, 21 may 1998
38.Hüseynova İradə Qafqaz bölgəsində sülhün və sabitliyin möhkəmləndirilməsində Heydər Əliyevin rolu //Heydər Əliyev işığı - "İpək Yolu", Bakı, 2000
39.Hüseynova İradə Dövlətçilik naminə. Bakı, 2001
40. Hüseynova İradə Qafqazla bağlı vahid elmi mərkəz yaradılmalıdır //"Palitra" qəzeti, 6-9 iyul 2001
41. İpək yolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jumal. Azərbaycan Universiteti, 1998, №1

42. İpək yolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jurnal. Azərbaycan Universiteti, 1998, №2
43. İpəkyolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jurnal. Azərbaycan Universiteti, 1998, №4
44. İpək yolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jurnal. Azərbaycan Universiteti, 2000, №1
45. История Азербайджана по документам и публикациям //Под редакцией академика З.М.Буниятова. Баку, 1990
46. Кавказ: проблемы геополитики и национально-государственные интересы России. Ростов-на-Дону, 1999
47. Кавказ - ежемесячный международный аналитический журнал, 1997, №1
48. Кавказ - ежемесячный международный аналитический журнал, 1997, № 2
49. К истории образования Нагорно-Карабахской Автономной Области Азербайджанской ССР. Документы и материалы, Баку, 1998
50. Кочубей Юрий "ГУУАМ и равноправное региональное сотрудничество" - "Центральная Азия и Кавказ", 2002, № 2
51. Конфликт в Нагорном Карабахе, Баку, 1990
52. Копелиани Эмиль, Квициани Джон Кавказ в XX веке. Тбилиси, 2001
53. Косиков И.Г., Косикова Л.С. Северный Кавказ. М., 1999.
54. Mahmudov Yaqub Azərbaycan tarixində Heydər Əliyev şəxsiyyəti. Bakı, 2002.

55. Mirzəyev Ramiz Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycan dövlətinin yeni neft strategiyası. Bakı, 1999
56. Mirzəyev Ramiz "Əsrin müqaviləsi"ndən başlanan yol. Bakı, 2000
57. Mehdiyev Ramiz Azərbaycanlılara qarşı soyqırım gerçəklikləri. Bakı, 2000
58. Mehdiyev Ramiz Azərbaycanın inkişaf dialekti-

kası. Bakı, 2000
59. Mehdiyev Ramiz Azərbaycan: tarixi irs və müstə qillik fəlsəfəsi. Bakı, 2001
60. Малышева Д.Б. Конфликты в развивают шея мире. Россия и СНГ. М. 1997
61. Мир Кавказа на рубеже столетий // Материалы I заседание постоянно действующего "круглого стола" по проблемам Кавказа и роли культуры в преодолении кризиса. Москва, 2001
62.Ментешашвили Автандил Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии. Тбилиси, 1998

63. Меликишвили Лия. Грузия: районы возможных этноконфликтов. //"Центральная Азия и Кавказ", 2002, № 2 с.54-59

64. Миграции и новые диаспоры в послесоветских государствах. М., 1996

65. Межэтнические отношения и конфликты в послесоветских государствах. М., 2000

66. Пути мира на Северном Кавказе М., 1999

67. Россия и Закавказье: поиски новой модели общения и развития в изменившемся мире. М.,1999

68. Статистический ежегодник южно-кавказских стран (Азербайджан, Армения, Грузия). Баку, 2000

69. Sülh və təhlükəsizlik naminə. Bakı, 2000

70. XXI əsrə sülh körpüsü. Bakı, 2000

71. Xəlilov Səlahəddin. Lider. Dövlət. Cəmiyyət //"Azərbaycan Universiteti" nəşriyyatı. Bakı, 2001

72. Хоштария-Броссе Эдишер История и современность. Абхазская проблема в конфликтологическом аспекте. Тбилиси, 1996.

73. Цуциев Артур Осетино-ингушский конфликт, его предистория и факторы развития. М., 1998.

74. Чернявский Станислав Кавказский вектор Российской дипломатии //"Центральная Азия и Кавказ", 2000, № 5,

75. Чернявский Станислав Южный Кавказ в планах НАТО - "Международная жизнь". М., 1998

76. Чумалов Михаил Каспийская нефть и межнациональные отношения, М., 2000

77. Этнополитические конфликты //Международно-правовые аспекты и конституционные основы их разрешения. Тбилиси, 1997

Qeyd: Bu problemlərlə bağlı proqram müəllifinin son illərdə bir sıra beynəlxalq elmi konfrans və simpoziumlarda etdiyi məruzələrin siyahısı:

1. Türkiyə Respublikası Orta Doğu Universitetində keçirilən "Gender problemləri"nə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfransda "Qafqazda qadın və siyasət" mövzusunda məruzə. Ankara 9-13 fevral 1998-ci il
2. Gürcüstanda keçirilən "Müstəqil Azərbaycan dövləti və Qafqazda əməkdaşlığın inkişafı" beynəlxalq elmi konfransda "Qafqaz minilliklərin ayrıcında" mövzusunda məruzə. İ.Cavaxişvili adına Tbilisi Dövlət Universiteti. Tbilisi, 22-29 may 2000-ci il
3. Türkiyə Respublikasının Çanaqqala şəhərində keçirilən beynelxalq elmi simpoziumda "Qafqaz xalqlarının tarixi və müasir durumu" mövzusunda məruzə, 10-12 may 2000-ci il
4. "Qafqazda sülh və inkişaf' beynəlxalq elmi-praktik konfransda "Qafqazda sülhün və əməkdaşlığın inkişafında Azərbaycan Respublikasının siyasəti" mövzusunda məruzə. Rusiya Elmlər Akademiyası, RFXN. Moskva, 28-29 may 2001-ci il
5. Avropa Şurasının təşkil etdiyi "Demokratiya və vətəndaşlığın tədrisi" beynəlxalq seminarda "Qafqazda təhsil quruculuğu məsələləri və mədəni inteqrasiya" mövzusunda məruzə. Strasburq, 6-7 dekabr 2001-ci il "
6. "Qafqazda inteqrasiya və dezinteqrasiya (tarix, muasirlik, perspektivlər)" beynəlxalq elmi konfransda

"Müstəqil Azərbaycan və Qafqazda regional əməkdaşlıq məsələləri" mövzusunda məruzə. İ.Cavaxişvili adına Tbilisi Dövlət Universiteti. Tbilisi, 21-25 may 2002-ci il

7. Bolqarıstanda keçirilən beynəlxalq konfransda "Müstəqil Azərbaycanda təhsil islahatları" mövzusunda məruzə. Sofiya, 6-9 noyabr 2002-ci il.

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**Бакинский Государственный Университет
Исторический факультет**

Ирада Гусейнова

ГЕЙДАР АЛИЕВ

И

мирный процесс на Кавказе

ПРОГРАММА

Для подготовки магистров

Утверждено Министерством образования Азербайджанской Республики (Приказ за № 180 от 25.02.2003 года)

**ИЗДАТЕЛЬСТВО «ТАХСИЛ»
Баку-2003**

84.2Аз
Г 95

Автор: **Ирада Гусейнова**
кандидат исторических наук,
доцент

Редактор: *проф.* А.И.Мухтаров
Рецензенты: *доц.* Г.Б.Усейнова
доц. Г.А.Алиев

Программа посвящена изучению многогранной политической деятельности Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева по обеспечению мира на Кавказе, реализации идеи Общекавказского дома, региональной безопасности, стабильности, сотрудничества, интеграции Кавказа в мировое сообщество. В программе впервые в историографии рассматриваются проблемы сотрудничества между государствами и народами Кавказа, обеспечения национальной и региональной безопасности, разрешения межнациональных конфликтов на основе выдвинутой Гейдаром Алиевым концепции «Родине - мир, региону - мир, миру - мир». Программа рассчитана для историков, кавказоведов, политологов, дипломатов, обучающихся на магистерской ступени высшего образования. Программа издана на азербайджанском, русском и английском языках,

Г95 **Гусейнова Ирада**. Гейдар Алиев и мирный процесс на Кавказе. Программа для подготовки магистров. Баку, «Тахсил», 2003, 112 стр.

84.2 АЗ

$$Г\frac{4702060204}{053}2003$$

© «Тахсил», 2003,

ПРЕДИСЛОВИЕ

"Наше самое заветное желание - это создание мира в Азербайджане, во всем Кавказском регионе и во всем мире".

ГЕЙДАР АЛИЕВ,
Президент Азербайджанской Республики

Кавказ, являясь одним из самых древних мест обитания и развития человеческой цивилизации, с этноязыковой, этнодемографической, этносоциальной и этнокультурной точки зрения представляет собой уникальный регион мира. По своему геополитическому расположению Кавказ играет важную стратегическую роль во взаимосвязях между Востоком и Западом, Югом и Севером. На современном этапе истории - в начале XXI века - Кавказ как геостратегический регион продолжает занимать значительное место в мировой политике. Исторически Кавказ является одним из регионов, в котором всегда пересекались интересы и устремления великих империй и ведущих государств. И сегодня эта ситуация сохраняется, так как именно Кавказский регион играет роль моста, связующего Европу и Азию и способствующего их экономической и культурной интеграции. Транспортный коридор

Европа-Кавказ-Азия имеет исключительное значение в обогащении классического культурного наследия древнего Востока современными технологиями Запада. С другой стороны, Кавказский регион играет решающую роль в транспортировке углеводородных ресурсов каспийского дна, готовой продукции и сырья из Средней Азии и Казахстана на Запад.

С учетом перечисленных факторов геостратегического характера кавказская политика США и западных государств строится на приоритетах сохранения суверенитета и территориальной целостности южнокавказских республик; оказания помощи развитию демократии и рыночно-экономических отношений в этом регионе; устранения нестабильности на Северном Кавказе; интеграции кавказских государств с Западом; создания и развития транспортного коридора Европа-Кавказ-Азия; наконец, транспортировки энергетических ресурсов.

Нельзя отрицать очевидный факт, что Кавказ, обладая выгодным геостратегическим положением, является средоточием множества масштабных по сложности этнических конфликтов. Вопросы мира, безопасности и стабильности на Кавказе, постепенно превращающемся в самую горячую точку мира, становятся жизненно необходимыми не только для государств региона, но и для стран Европы и Азии в целом. Не обеспечив мир и стабильность на Кавказе, невозможно говорить об экономической, общественно-политической и культурной ин-

теграции между Востоком и Западом, Югом и Севером, а также между государствами региона. Все эти исторические, общественно-политические, экономические и культурные факторы дают основание полагать, что модель "Кавказу мир, региону мир, миру мир" будет способствовать мировому импульсу для разрешения военных конфликтов.

Миссию главного лидера, проводящего в жизнь концепции "Мир на Кавказе" и "Общекавказский дом", выполняет основной гарант, пламенный пропагандист мира, благополучия, политической стабильности, экономической и культурной интеграции на Кавказе, основоположник перечисленных мирных идей на современном этапе Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиев.

Не случайно Президент Грузии Эдуард Шеварднадзе сказал: "Президент Гейдар Алиев является первым главой государства, поддерживающим инициативу мира на Кавказе".

В основе идеи Гейдара Алиева, демонстрирующего всему миру свою приверженность мирной внешней политике в словах "Наше самое заветное желание - это создание мира в Азербайджане, во всем Кавказском регионе и во всем мире", лежит концептуальная модель "Родине мир, региону мир, миру мир". В анналах истории навсегда записаны выступления Гейдара Алиева с инициативой обеспечения мира во всем Кавказском регионе; поддержания идеи "Общекавказского дома" в Тбилисской Декларации "О мире, стабильности и безопасности

в Кавказском регионе" (1996), подписанной по его предложению; предложения о создании "Пакта о мире, безопасности и сотрудничестве на Южном Кавказе" на Стамбульском саммите ОБСЕ (1999), поддержанного рядом государств региона. Кавказские народы считают Гейдара Алиева "старейшиной общекавказского дома" ввиду его всесторонней и перспективной деятельности.

В учебном плане для магистров - будущих исследователей-историков, кавказоведов, получающих образование в высших учебных заведениях суверенного Азербайджана, в частности, на магистерской ступени высшего образования по предмету "История Кавказа" в Бакинском государственном университете, предусмотрен специальный 54-часовой курс "Гейдар Алиев и мирный процесс на Кавказе", который состоит из лекционных занятий в объеме 28 часов и практических - в объеме 26 часов.

Программа "Гейдар Алиев и мирный процесс на Кавказе" - впервые разработанная программа в историографии Азербайджана и во всем кавказоведении, которая отражает комплексный подход в системных исследованиях и изучении кавказских проблем миротворчества.

Мы верим, что изучение курса поможет формированию аналитического мышления магистров в вопросах государственности, глубокому усвоению проблем кавказоведения и, самое главное, научным исследованиям всесторонней, титанической деятельности,

богатого опыта выдающегося политического и общенационального лидера Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева на пути обеспечения мира, стабильности и благополучия в регионе, интеграции народов и государств.

Автор

1. Предмет, источники, степень изученности и задачи курса.

Предмет и содержание курса "Гейдар Алиев и мирный процесс на Кавказе". Актуальность проблемы. Философское, социальное, историческое, культурное, экономическое содержание и аспекты модели "Родине мир, региону мир, миру мир", сформулированной Гейдаром Алиевым. Национальные, региональные, международные и глобальные аспекты проблемы мира на Кавказе. Вопросы мира и национальной безопасности, мира и культурного прогресса, мира и экономического роста, мира и интеграции.

Значение Кавказа в современной мировой политик;. Этнические и региональные конфликты на Кавказе. Кавказ и Европа, Кавказ и Азия. Место и роль Кавказа во взаимодействии и развитии восточных и западных цивилизаций. Значение и роль .феномена Гейдара Алиева в области решения глобальных проблем Кавказа.

Цель курса и связь миротворческих проблем Кавказа с понятием "Культура мира". Программа ООН "10-летие культуры мира (2001-2010)" и перспективы решения конфликтов современного Кавказа.

Исследование, изучение и состояние обучения в сфере мирных процессов на Кавказе и Гейдар Алиев. Задачи и перспективы историографии и науки истории в этой области.

2. Распад советской административно-командной системы. Усиление тенденций суверенитета

Начало кризиса и распада советской системы управления. Борьба за выход из кризиса: перестройка, гласность и "демократические поиски". "Реформы" М.Горбачева по переходу от административно-командной системы к новому демократическому мышлению, их крах.

Рост напряженности в национальных отношениях. Усиление тенденций суверенитета среди народов и национальностей.

3. Общественно-политическая ситуация на Кавказе накануне распада СССР

Кризис советского социалистического режима. Усиление центробежных тенденций в Советском Союзе. Изменения, происходящие в этнических процессах на Кавказе, в других союзных и автономных республиках.

Народы Кавказа и тенденции суверенитета. Отношение властей Москвы-Кремля к этому вопросу.

Начало национально-освободительного движения народов Кавказа, их борьба за национальную свободу и независимость. Кавказская политика руководства СССР, разжигание этнического сепаратизма и возникновение очагов национальных конфликтов.

4. Репрессивные меры советской империи против народов Кавказа. Отношение и позиция Гейдара Алиева по этим вопросам

Усиление национально-освободительного движение народов Кавказа и репрессивные меры советского ре жима против их борьбы за государственную независимость. Трагическое подавление советской военной ма-шиной митинга представителей грузинского народа в Тбилиси 9 апреля 1989 года.

Ввод войск в Баку руководством советской империи. Кровопролитные события в Баку 20 января 1990 года. Стремление задушить национально-освободительное движение в Азербайджане. Роль Гейдара Алиева в информировании всего мира о преступлении, совершенном против азербайджанского народа. Заявление Гейдара Алиева в Постоянном представительстве Азербайджана в Москве, осудившее кровопролитие в Баку 20 января. Историческое значение этого заявления. Причины выхода Гейдара Алиева из рядов Коммунистической партии: несогласие с политикой этнического сепаратизма советского руководства.

5. Военная агрессия Армении против Азербайджана. События, происходящие в Карабахе

Усиление национализма и сепаратизма в Армени накануне распада СССР. Возрождение партии "Дашнакцутюн": территориальные

претензии и поддержка сепаратизма "как национального самоопределения". "Роль" злосчастной книги "Оджаг" в усилении армянского национализма.

Создание "Комитета Карабах" в Ереване и организации "Крунк" в Нагорном Карабахе (1987). Начало национального движения "Миацум" ("воссоединение") в Нагорном Карабахе (8 февраля 1988 года).

Превращение Карабахского конфликта в необъявленную войну между Арменией и Азербайджаном (с февраля 1988 года). Принятие антиконституционного решения Верховным Советом Республики Армении о присоединении Нагорно-Карабахской Автономной Области, являющейся неотъемлемой частью Азербайджана, к Армении (15 июня 1988).

Усиление Карабахской войны. Изгнание азербайджанцев из ИКАО. Захват районов в окрестностях Нагорного Карабаха военными формированиями Армении при активной поддержке советской военной машины. Ходжалинская трагедия (26 февраля 1992 г.).

Создание Минской группы ОБСЕ по Нагорно-Карабахскому конфликту (июнь 1992 года), ее деятельность. Превращение Нагорно-Карабахского конфликта в международную проблему. Достижение договоренности о прекращения огня в армяно-азербайджанском конфликте (12 мая 1994 года). Деятельность Гейдара Алиева в решении вопроса мирным путем.

Определение принципов решения карабахской проблемы мирным путем на Лиссабонском саммите ОБСЕ 1996 г., декабрь). Деятельность США, Франции и Российской

Федерации, являющихся сопредседателями Минской группы ОБСЕ, на пути разрешения Нагорно-Карабахского узла.

6. Создание суверенных государств на Кавказе

Результаты борьбы кавказских народов за суверенитет и независимость. Создание независимых суверенных государств на Южном Кавказе. Объявление независимости Грузии (9 апреля 1991 года), Республики Арменш. (21 сентября 1991 года) и Азербайджанской Республи ки (18 октября 1991 года), признание их независимости международным сообществом.

Борьба председателя Верховного Совета Нахчыванской Автономной Республики Гейдара Алиева за неза висимость, его заслуги в работе по принятию национальных, государственных атрибутов (трехцветный флап в Нахчыване (17 ноября 1990 года). Принятие Постановления о выходе Нахчыванской АР из состава СССР.

Повышение статуса республик Северного Кавказа в составе Российской Федерации. Отношения автономных формирований на Северном Кавказе с Российской Федерацией.

7. Южнокавказские государства и Содружество Независимых Государств, Создание Содружества Независимых Государств (8 декабря 1991 года). "Беловежское соглашение"

президентов Российской Федерации, Украины и Белоруссии о создании СНГ и распад СССР.

Вступление Армении в СНГ. Причины осторожного отношения Грузии и Азербайджана к вступлению в СНГ. Кризис политической власти в Грузии и Азербайджане.

Возвращение к политической власти Эдуарда Шеварднадзе в Грузии, Гейдара Алиева в Азербайджане. Вступление Грузии и Азербайджана в СНГ (сентябрь, 1993). Порождение опасности для Азербайджана и Грузии в связи с ускоренным вооружением в одностороннем порядке Армении как члена СНГ.

Неоправданность структуры СНГ как политического союза и стремление к статусу экономической организации. Вопросы создания свободных экономических зон в СНГ. Проблемы экономической и культурной интеграции СНГ и южнокавказских государств.

8. Этнические конфликты на Кавказе. Деятельность и роль Гейдара Алиева в разрешении конфликтов

Противостояние на Кавказе после распада СССР на межнациональной и этнической почве. Причины, создавшие основные этнические конфликты региона: армяно-азербайджанский, абхазо-грузинский, осетино-грузинский, армяно-грузинский, чечено-русский, осети-о-ингущский и др. Этнические конфликты и проблема самоопределения нации на Кавказе. Этнические конфликты и территориальные претензии. Территориальные претензии Армении к Азербайджану и Грузии. Попытки президентов "Кавказской четверки" (Российская Федерация, Грузия, Азербайджан, Армения) решения Нагорно-Карабахской, Абхазской, Южноосетинской и Чеченской проблем.

Роль Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева в обеспечении мира и стабильности, в предотвращении этнических конфликтов на Кавказе, в тс м числе на южном Кавказе. Суть концепции Гейдара Алиева "Родине мир, региону мир, миру мир".

9. Гейдар Алиев и создание внутреннего диалога на Кавказе

Подписание Тбилисской Декларации президентами Азербайджана и Грузии 8 марта 1996 года. Азербайджано-Грузинская Декларация "О мире, стабильности, безопасности в Кавказском регионе" как первый удачный шаг в движении за мирный и стабильный Кавказ. Значение Тбилисской Декларации как исторического документа, заложившего основу общекавказского дома и начала сотрудничества и внутреннего диалога. Основные аспекты реальности "Президент Гейдар Алиев является первым главой государства, поддерживающим инициативу мира на Кавказе" (Э.Шеварднадзе).

Инициативы Гейдара Алиева в мирном решении этнических конфликтов на Кавказе, в том числе необъявленной войны из-за Нагорного Карабаха, искусственно спровоцированной Арменией, а также грузино-абхазского, грузино-осетинского, чечено-русского конфликтов.

10. Гейдар Алиев и развитие идеи " Общекавказского дома"

Содержание идеи Гейдара Алиева "Общекавказского дома". Факторы, обеспечивающие сохранение мира и стабильности на Кавказе. Роль мира и безопасности в экономической и культурной интеграции кавказских народов. Мир на Кавказе как основное условие интеграции.

"Общекавказский дом" и транспортный коридор Европа-Кавказ-Азия. Программа ТРАСЕКА и ее перспективы. Подписание "Брюссельской декларации" (май, 1993 г.). "Контракт века" (20 сентября 1994 г.) и проблема мира на Кавказе. Проекты основного экспортного нефтепровода Баку-Тбилиси-Джейхан, газопровода Баку-Тбилиси-Эрзурум, как гаранты безопасности, мира и стабильности на Кавказе. Закладка фундамента неф-тепровода Баку-Тбилиси-Джейхан с участием президен-тов Азербайджана, Грузии, Турции и министра энергетики США (18 сентября 2002 г.). Подготовительная работа по реализации проекта газопровода Баку-Тбилиси-Эрзурум.

Отстраненность Армении от международных проектов как результат ее милитаристской политики и поддержки террора и сепаратизма. Ускоренные темпы вооружения Армении как одно из основных препятствий на пути создания "Общекавказского дома". Поддержка защита идеи Гейдара Алиева "Общекавказский дом" на международном уровне. Поддержка и участие Азербайджана и Грузии в международной антитеррористической

коалиции в деле обеспечения мира и стабильности в Кавказском регионе и во всем мире.

11. Фактор Гейдара Алиева в развитии отношений между Азербайджаном и Грузией

Азербайджано-грузинские отношения в историчеком и современном контексте. Отношения между Азербайджанской Республикой и Грузией в сфере стратегических союзов. Соглашения и договоры, подписанные между Азербайджанской Республикой и Грузией, о ее грудничестве в социальной, экономической, культурной и военной сферах. Официальные визиты Президента Азербайджана Гейдара Алиева в Грузию, Президента Грузии Эдуарда Шеварднадзе в Азербайджан. Роль сотрудничества и традиционных дружественных отношений между Гейдаром Алиевым и Эдуардом Шеварднадзе в сфере усиления стабильности на Кавказе. Роть данного фактора в культурном развитии азербайджанской общины в Грузии и грузинской общины в Азербайджане.

12. Заслуги Гейдара Алиева в развитии мир и сотрудничества на Кавказе

Заслуги Гейдара Алиева в развитии мира и сотрудничества на Кавказе. Путь от Тбилисской (8 марта 19^6 года) до Бакинской Декларации (7-8 сентября 1998 года). Инициатива Гейдара Алиева на саммите ОБСЕ ° создании "Пакта о мире, безопасности и сотрудничестве

на Южном Кавказе" (Стамбул, декабрь 1999 г.) и ее поддержка участниками саммита.

Роль азербайджано-российских отношений в обеспечении мира на Кавказе. Обсуждение проблем Кавказа во время официального визита президента Российской федерации Владимира Путина в Азербайджан (январь 2001 г.) и последних официальных и рабочих визитов Гейдара Алиева в Россию: в Москву 24 января 2002 г., в Санкт-Петербург 8 июня 2002 г., в Москву 21 сентября 2002 г. Роль Российской Федерации как ведущего члена "Кавказской четверки".

Роль Гейдара Алиева в укреплении азербайджано-дагестанских отношений. Развитие сотрудничества между Азербайджаном и Северокавказскими республиками Российской Федерации.

Роль Гейдара Алиева в развитии межгосударственного и межнационального сотрудничества на Кавказе. Значение "Соглашения о создании транспортного коридора Европа-Кавказ-Азия" и Бакинской Декларации (7-8 сентября 1998, г. Баку) в экономическом и культурном сотрудничестве между государствами Кавказа, также между Кавказом и государствами Европы и Азии.

Награждение Гейдара Алиева Международной Ататюркской Премией Мира (Турецкая Республика, Анкара, 1999, 1 ноября) за целеустремленную деятельность Во имя мира на Кавказе и в регионе.

Признание факта лидерства Гейдара Алиева в библиофафической книге, изданной издательством "Мартин" в россии (23 января 2003 г.) как выдающегося государстенного деятеля Южного Кавказа, имеющего самый

высокий рейтинг, и представляющего тюркско-мусульманскую цивилизацию.

13. Фактор Гейдара Алиева в восстановлении Великого Шелкового пути

Великий Шелковый путь в историческом и современном контексте. "Осуществление, реалии и перспективы развития Великого Шелкового пути, ведущего из древности в будущее. Он приведет наши народы к благополучию и прогрессу" (Гейдар Алиев). Программа ТРАСЕКА и транспортный коридор Европа-Кавказ-Азия. Инициатива Гейдара Алиева по восстановлению Великого Шелкового пути, проведение международной конференции в Баку (7-8 сентября 1998 года) с участием 32 государств и 13 международных организаций. Основные решения, принятые конференцией, историческое значение Бакинской Декларации.

Награждение премией "Шелковый Путь" Гейдара Алиева в Турции за заслуги в восстановлении шелкового пути.

Великий Шелковый путь и проблемы экономической интеграции на Кавказе. Идея создания свободной и экономической зоны на Кавказе, ее перспективы.

14. Гейдар Алиев и развитие национально-духовных ценностей на Кавказе.

Международный симпозиум "Исламская цивилизация на Кавказе"

Кавказ как регион, объединяющий разные религиозные конфессии, различные национально-духовные ценности. Ислам и исламские ценности на Кавказе. Христианство на Кавказе. Исламский "фундаментализм" на Кавказе: история и современность, мифы и реальность.

"Рациональное использование духовных, нравственных ценностей имеет большое значение для каждой страны, для каждого народа, для каждой религии" (Гейдар Алиев). Прошедшие в Баку Международная конференция "Современность и религиозно-нравственные ценности", Х съезд мусульман Кавказа (октябрь 1998 г.), их значение.

Международный симпозиум "Исламская цивилизация на Кавказе", прошедший в Баку (декабрь 1998 г.): исламские ценности и проблемы национально-духовного развития.

Заявление Гейдара Алиева о необходимости сохранения и развития национально-духовных ценностей (13 августа 2001 г.), его историческое и практическое значение.

Роль религиозных ценностей в сохранении мира на Кавказе.

Приложение 1

Рекомендации для магистров по курсу "Гейдар Алиев и мирный процесс на Кавказе"

Представленная программа подготовлена в соответствии с требованиями, предъявляемыми к учебным программам магистерской ступени, и согласно "Положению о направлениях высшего образования, и списку специальностей", регламентирующему осуществление научно-исследовательских работ специалистами и механизм выполнения диссертационных работ магисторской ступени. Подготовка магистров по теме исключительной роли Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева в миротворческих процессах на Кавказе имеет большое значение для обеспечения азербайджанской государственности в условиях значительного интереса мировою сообщества к Кавказу как стратегическому региону.

Ниже следуют главные требования и рекомендации, предъявляемые к содержанию и структуре подготовки магистров в высших учебных заведениях:

- наличие в заданном количестве учебно-методических и информационных материалов, предусмотренных в рабочих программах предметов, входящих в магистерские учебные программы;

сбор необходимых сведений и проведение анализа с использованием баз данных в национальной и международной информационных сетях, в первую очередь, посредством Интернета;

- соблюдение условий участия научных руководителей магистров в разработке программ, учебников и других научно-исследовательских материалов по этому курсу;

- проведение защиты диссертации на заседании специализированного совета, созданного решением Ученого Совета высшего учебного заведения, определение правил создания специализированных советов со стороны Министерства образования;

присвоение магистерской степени, выдача магистерского диплома государственного образца единой формы лицам, выполнившим индивидуальный план, предусмотренный в магистерской программе в высших учебных заведениях, имеющих право осуществления подготовки магистров;

- обеспечение творческого решения любой проблемы национального и международного масштаба, имеющего важное значение для научного направления в магистерской диссертации, оптимальное использование научно-тематической литературы;

- набор текста магистерской диссертации с интервалом 2 на компьютере, в объеме, не превышающем 75 листов вместе с приложениями, обеспечение соответствующим заключением и строгим соблюдением научного аппарата, технико-оформительских нормативов.

Примечание: При выборе диссертационных тем для магистров, может быть использована каждая проблемаема, предусмотренная для лекции и указанная в данном ематическом разделе, приложенном к этой программе.

Приложение 2

Гейдар Алиев и мирный процесс на Кавказе. Тематическое планирование программных материалов курса.

№	Тема	Лекция или практическое занятие	Кол-во часов	Дата
1.	Предмет, источники, степень изученности и задачи курса	лекция	2 ч.	
2.	Распад советской лекция административно-командной системы. Усиление тенденций суверенитета	лекция	2 ч.	
3.	Общественно-политическая ситуация на Кавказе накануне распада СССР	лекция	2 ч.	
4.	Репрессивные меры лекция советской империи против народов Кавказа. Отношение и позиция Гейдара Алиева по этим вопросам	лекция	2 ч.	

1	2	3	4	5
5.	Военная агрессия Армении против Азербайджана. События, происходящие в Карабахе	лекция	2 ч.	
6.	Создание суверенных государств на Кавказе	лекция	2 ч.	
7.	Южнокавказскиелекция государства и Содружество Независимых Государств	лекция	2 ч.	
8.	Этнические конфликты лекция на Кавказе. Роль Гейдара Алиева в разрешении конфликтов	лекция	2 ч.	
9.	Гейдар Алиев и создание внутреннего диалога на Кавказе	лекция	2 ч.	
10.	Гейдар Алиев и развитие идеи "Общекавказского дома"	лекция	2 ч.	
11.	Фактор Гейдара Алиева в развитии отношений между Азербайджаном и Грузией	лекция	2 ч.	

1	2	3	4	5
12.	Заслуги Гейдара Алиева в развитии мира и сотрудничества на Кавказе	лекция	2 ч.	
13.	Фактор Гейдара Алиева в восстановлении Великого Шелкового пути. Идея создания свободной экономи-ческой зоны на Кавказе, ее перспективы	лекция	2 ч.	
14.	Гейдар Алиев и приверженность национально-духовным ценностям на Кавказе. Международный симпозиум "Исламская цивилизация на Кавказе"	лекция	2 ч.	
15.	Начало борьбы Независимость на Кавказе	практические занятия	2 ч.	
16.	Тбилисское и Бакинское кровопролитныесобытия. Позиция Гейдара Алиева	практические занятия	2 ч.	

1	2	3	4	5
17.	Карабахская проблема, Борьба ГейдараАлиева за разрешение армяно-азербайджанского, Нагорно-Карабахского конфликта	практические занятия	2 ч.	
18.	Создание суверенных государств на Кавказе.	практические занятия	2 ч.	
19.	Вступление южнокавказских стран в Содружество Независимых Государств	практические занятия	2 ч.	
20.	Открытая интеграция южнокавказскихгосударств в международную систему	практические занятия	2 ч.	
21.	Этнические конфликты на Кавказе. Участие международных занятия организаций в их разрешении	практические занятия	2 ч.	
22.	Гейдар Алиев и создание внутреннего диалога на Кавказе	практические занятия	2 ч.	
23.	Исламский фактор на Кавказе на современ-	практические занятия	2 ч.	

1	2	3	4	5
	ном этапе. Междуна родный симпозиум "Исламская цивилизация на Кавказе"	занятия	2 ч.	
24.	Роль Гейдара Алиева в развитии мира на Кавказе	практические занятия	2 ч.	
25.	Повышение роли Кавказа на современном ческие этапе в качестве коммуникационного коридора. Программа ТРАСЕКА	практические занятия	2 ч.	
26.	Кавказ в современной мировой политические	практические занятия	2 ч.	
27.	Гейдар Алиев и идея "Общекавказского дома". Инициатива создания свободной экономической зоны на Кавказе	практические занятия	2 ч.	

Итого: ***54 часа***

В том числе:

а) лекций - 28 часов

б) практических занятий- 26 часов

ЛИТЕРАТУРА

1. Алиев Гейдар — Азербайджанская нефть в политике мира. IV книга. Баку, 1997
2. Алиев Гейдар — Азербайджанская нефть в политике мира. V книга. Баку, 1998
3. Гейдар Алиев открывает миру Азербайджан. Баку, 1994
4. Əliyev Heydər — Müstəqillik yolu. Bakı, 1997
5. Əliyev Heydər — Müstəqillik yollarında. Bakı, I-III cildlər, 1997
6. Əliyev Heydər — Azərbaycan XXI əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcmda. Bakı, 2001
7. Əliyev Heydər — Müstəqilliyimiz əbədidir. 1-X cildlər.Bakı, 1997-2002
8. Əliyev Heydər — "Azərbaycan nefti dünya siyasətində". Bakı, 1997-1998, IV-V cildlər
9. Heydər Əliyev və Bakı Dövlət Universiteti. Bakı, 1997
10. Heydər Əliyev işığı - İpək yolu. Bakı, 2001
11. Əliyev İlham, Muradverdiyev Akif — Azərbaycan nefti dünya siyasətində. Bakı, 1997-1998, I-III cildlər
12. Алиев Ильхам, Мурадвердиев Акиф — Азербайджанская нефть в политике мира. I-III тома, Баку, 1997

13. Алиев Играр Нагорный Карабах: История. Факты. События. Баку, 1989
14. Абхазский узел //Документы и материалы, М., 1995
15. Avropa Şurası və Azərbaycan. Sülh, əmin-amanlıq və demokratiya naminə. Bakı, 2001
16. Ариэль Кон США, "Центральная Азия и Кавказ": проблемы и перспективы взаимоотношений - //Центральная Азия и Кавказ, 2000, № 2
17. Азербайджанская Республика в Содружестве Независимых Государств. Баку, 2001
18. Azərbaycan Respublikası: 1991-2001. Bakı, 2001
19. Гаджиев Камалудцин. Геополитика Кавказа. Москва, 2001
20. Гусейнова Ирада Программа курса "История народов Кавказа" (новый и новейший период). Баку, 1998
21. Гусейнова Ирада История народов Кавказа (Новый период). //Учебное пособие, Баку, 1999
22. Гусейнова Ирада Кавказ на пороге XXI века //Возрождение, 1998; №10
23. Гусейнова Ирада За мир и стабильность на Кавказе. // "Бакинский рабочий", 13 июля 2002
24. Гусейнова Ирада За атмосферу мира на Кавказе // "Бакинский рабочий", 5 июля 2001
25. Гусейнова Ирада Роль Г.Алиева в укреплении мира и стабильности в Кавказском регионе //Tarix və onun problemləri, 1998, № 2

26. Гусейнова Ирада. Независимое Азербайджанское государство и развитие сотрудничества на Кавказе // Журнал "Caucasica", Тбилиси; 2001, № 4
27. Гусейнова Ирада. Независимый Азербайджан и вопросы регионального сотрудничества на Кавказе //Материалы Международной конференции кавказоведов, Тбилиси, 2002
28. Гусейнова Ирада. Азербайджан в системе межгосударственных отношений на Кавказе // "Bakı-Tbilisi-Jeyhan neft kəmərinin beynəlxalq və regional əhəmiyyəti" mövzusunda beynəlxalq konfransın materialları. Bakı, 2002
29. Гусейнова Ирада, Теймурова Нурана Нефтепровод Баку - Тбилиси - Джейхан как фактор стабильности на Кавказе //Beynəlxalq konfransın materialları. Bakı, 2002
30. Гусейнов Рауф Азербайджанская Республика в зеркале полиэтничности: история, современное состояние, прогноз, рекомендации //"Центральная Азия и Кавказ". 2000, № 4
31. Qafqaz: tarix, müasirlik və geosiyasi perspektivlər. Bakı, 1998

32. Дипломатия мира. Баку, 1997
33. Deportasiya. Azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından deportasiyası. Bakı, 1998
34. Ermənistan Respublikası: terrorizm - dövlət siyasətinin tərkib hissəsi kimi (faktlar və rəqəmlər). Bakı, 2001
35. Əhmədov Elçin Ermənistanm Azərbaycana təcavüzü və beynəlxalq təşkilatlar. Bakı, 1998
36. Həsənov Əli Azərbaycanın xarici siyasəti: Avropa dövlətləri və ABŞ (1991-1996). Bakı, 1998
37. Hüseynova İradə Qafqaz bölgəsində sülhün və sabitliyin möhkəmləndiril-məsində Heydər Əliyevin rolu //"Azərbaycan" qəzeti, 21 may 1998
38. Hüseynova İradə Qafqaz bölgəsində sülhün və sabitliyin möhkəmləndirilməsində Heydər Əliyevin rolu //Heydər Əliyev işığı - "İpək Yolu", Bakı, 2000
39. Hüseynova İradə Dövlətçilik naminə. Bakı, 2001
40. Hüseynova İradə Qafqazla bağlı vahid elmi mərkəz yaradılmalıdır //"Palitra" qəzeti, 6-9 iyul 2001
41. İpək yolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jurnal. Azərbaycan Universiteti, 1998, №1

42. İpəkyolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jurnal. Azərbaycan Universiteti, 1998, № 2
43. İpəkyolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jurnal. Azərbaycan Universiteti, 1998, № 4
44. İpəkyolu - Beynəlxalq ictimai-siyasi jurnal. Azərbaycan Universiteti, 2000, №1
45. История Азербайджана по документам и публикациям //Под редакцией академика З.М.Бунийтова. Баку, 1990
46. Кавказ: проблемы геополитики и национально-государственные интересы России. Ростов-на-Дону, 1999
47. Кавказ - ежемесячный международный аналитический журнал, 1997, №1
48. Кавказ - ежемесячный международный аналитический журнал, 1997, № 2
49. К истории образования Нагорно-Карабахской Автономной Области Азербайджанской ССР. Документы и материалы, Баку, 1998
50. Кочубей Юрий "ГУУАМ и равноправное региональное сотрудничество" - "Центральная Азия и Кавказ", 2002, № 2.
51. Конфликт в Нагорном Карабахе, Баку, 1990
52. Копелиани Эмиль, Квициани Джон Кавказ в XX веке. Тбилиси, 2001.
53. Косиков И.Г., Косикова Л.С. Северный Кавказ. М., 1999.

54. Mahmudov Yaqub Azərbaycan tarixində Heydər Əliyev şəxsiyyəti. Bakı, 2002.

55. Mirzəyev Ramiz Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycan dövlətinin yeni neft strategiyası. Bakı, 1999

56. Mirzəyev Ramiz "Əsrin müqaviləsi"ndən başlanan yol. Bakı, 200C

57. Mehdiyev Ramiz Azərbaycanlılara qarşı soyqırım gerçəklikləri. Bakı, 2000

58. Mehdiyev Ramiz Azərbaycanın inkişaf dialektikası. Bakı, 2000

59. Mehdiyev Ramiz Azərbaycan: tarixi irs və müstəqillik fəlsəfəsi. Bakı, 2001

60. Малышева Д.Б. Конфликты в развивающемся мире. Россия и СНГ. М., 1997

61. Мир Кавказа на рубеже столетий //Материалы заседания постоянно действующего "круглого стола" по проблемам Кавказа и роли культуры в преодолении кризиса. М., 2001

62. Ментешашвили Автандил Исторические Предпосылки современного сепаратизма в Грузии. Тбилиси, 1998

63. Меликишвили Лия Грузия: районы возможных этноконфликтов. //"Центральная Азия и Кавказ", 2002, № 2, с. 54-59
64. Миграции и новые диаспоры в послесоветских государствах. М., 1996
65. Межэтнические отношения и конфликты в послесоветских государствах. М., 2000
66. Пути мира на Северном Кавказе М., 1999
67. Россия и Закавказье: поиски новой модели общения и развития в изменившемся мире. М.,1999
68. Статистический ежегодник южнокавказских стран (Азербайджан, Армения, Грузия). Баку, 2000
69. Sülh və təhlükəsizlik naminə. Bakı, 2000
70. XXI əsrə sülh körpüsü. Bakı, 2000
71. Xəlilov Səlahəddin. Lider. Dövlət. Cəmiyyət // "Azərbaycan Universiteti" nəşriyyatı. Bakı, 2001
72. Хоштария-Броссе Эдишер. История и современность. Абхазская проблема в конфликтологическом аспекте. Тбилиси, 1996.
73. Цуциев Артур. Осетино-ингушский конфликт, его предистория и факторы развития. М., 1998.
74. Чернявский Станислав Кавказский вектор Российской дипломатии. // "Центральная Азия и Кавказ", 2000, № 5, с. 102-111

75. Чернявский Станислав Южный Кавказ в планах НАТО - "Международная жизнь" М., 1998

76. Чумалов Михаил Каспийская нефть и межнациональные отношения. М., 2000

77. Этнополитические конфликты //Международно-правовые аспекты и конституционные основы их разрешения. Тбилиси, 1997

Примечание: **Ниже перечислены названия докладов по данной проблеме, сделанных автором программы в последние годы на различных международных научных конференциях и симпозиумах**

1. "Политика и проблемы женщин на Кавказе" - доклад на Международной конференции "По проблемам тендера", проведенной в Турецкой Республике Орта Догу Университетом. Анкара, 9-13 февраля 1998 г.
2. "Независимое Азербайджанское государство и развитие сотрудничества на Кавказе" - доклад на Международной научной конференции "Кавказ на рубеже тысячелетий", проведенной Тбилисским Государственным университетом им.И.Джавахишвили. Тбилиси, 22-29 мая 2000 г.
3. "История и современное положение народов Кавказа"- доклад на Международной научной конференции в Турецкой Республике. Чанаггала, 10-12 мая 2000 г.
4. "Политика Азербайджанской Республики в развитии мира и сотрудничества на Кавказе" – доклад на Международной научно-практической конференции "Мир и развитие на Кавказе", проведенной Российской Академией Наук и МИД РФ. Москва, 28-29 мая 2001 г.

"Вопросы культурной интеграции и организации образования на Кавказе" - доклад на Международном

семинаре "Демократия и гражданствен-ность в обучении", организованном Советом Европы. Страсбург, 6-7 декабря 2001г.

6. "Суверенный Азербайджан и вопросы регионального сотрудничества на Кавказе" - доклад на Международной конференции "Процессы интеграции и дезинтеграции на Кавказе (История, современность, перспективы)", проведенной Тбилисским Государственным университетом им. И.Джавахишвили. Тбилиси, 21-25 мая 2002 г.

7. "Система образования в независимом Азербайджане"- доклад на Международной научной конференции в Болгарии. София, 6-9 ноября 2002 г.

THE AZERBAIJAN MINISTRY
OF EDUCATION

The Baku State University
The Department of History

Irada Huseynova

H E Y D A R A L I Y E V

and

the Peace Process in the Caucasus

The Training
P R O G R A M

for the Holders of the Master's Degree

This syllabus was approved according
to the order № 180 (25.02.2003)
of the Azerbaijani Ministry of Education

PUBLISHING HOUSE «TAHSIL»
BAKU—2003

84.2
Az H95

Author: **Irada Huseynova**
the Candidate of Historical
Sciences, Senior Lecturer

The Editor: *Prof.* A.I.Mukhtarov
The Reviewers: *Dos.* G.B.Useynova
Dos. G.A.Aliyev

The program is dedicated to the study of the many-sided political activity of the President of the Azerbaijan Republic Heydar Aliyev in the sphere of ensuring peace in the Caucasus, realization of the idea of the Universal Caucasian House, of the regional security, stability, cooperation, integration of the Caucasus into the World's community. For the first time in program are described the problems of cooperation between the states and peoples of the Caucasus, ensuring of the national and regional security, solving of the national conflicts on the base of Heydar Aliyes's concept «Peace to the Motherland, Peace to the Region, Peace to the World». The program is intended to the historians, specialists, who are studying the Caucasus, specialists in Political Sciences, diplomats, who are studying on the magistrate level of the higner education. The program is published in Azerbaijan, Russian and English languages.

H95 **Huseynova Irada.** Heydar Aliyev and the Peace Process in the Caucasus. The Training Program for the Holders of the Master's Degree. Baku, «Tahsil», 2003, 112 p.

84.2.Az

$$H\frac{4702060204}{053}2003$$

© «Tahsil», 2003

INTRODUCTION

***"The establishment of peace in Azerbaijan, in the whole region of the Caucasus and all over the world is our cherished dream "*.**

HEYDAR ALIYEV,
The President
of the Azerbaijan Republic

One of the ancient places of human civilization, the Caucasus, is the world's unique region from the ethnolanguage, ethnodemographic, ethnosocial, ethnocultural and ethnic points of view. The Caucasus, according to its geopolitical position is situated in the important strategic region between the East and the West, the North and the South. In the modern period - at the beginning of the XXI century - the Caucasus plays an important role in the world's policy as a geostrategic region. The Caucasus was always the place, where the interests of big empires, leading states cross. Now it is also one of the geographic places, where many countries have their own interests, because the region of the Caucasus connects Asia and Europe in economic and cultural spheres, plays the role of bridge in the process of integration. From these points of view the Europe-Caucasus-Asia transport corridor is very important for the integration of the East and West

civilizations with each other, for the modernization of the ancient cultural heritage of the East with modern technologies of the West. The Caucasus also plays a very important role in the transportation of carbohydrogenic deposits from the Caspian Sea and the products made from the raw materials of Central Asia and Kazakhstan to the West.

Taking into consideration all above mentioned, the role of the USA and other western countries in helping to the South Caucasian Republics to defend their independence and inviolability, in developing democratic and economic marketing relations, in eliminating the non-stability in the North Caucasus, in the integration of the Caucasian countries with western countries, in assisting to establish the transport corridor Europe-Caucasus-Asia and, at last, in helping to transport the energy deposits from the Caspian Sea to the West is very big.

And it is a real truth, that the Caucasus is one of the unique geographic places because of its multiethnic units' complexity. In such conditions in the Caucasus, which is one of the "hot" places in the world, the role of peace, safety, stability, is very useful and profitable not only for the countries of the region, but also for the countries of Asia and Europe too. It is impossible to establish political, economic and cultural relations between East and West, North and South, and also among the countries of the region until peace and stability won't be ensured in the region. All these historical, socio-political, economic

and cultural factors allow us to say that the model "Peace in the Caucasus, Peace in the Region, Peace in the World!" is one of the main and global problems, which worries the world.

Today the main guarantor and passionate propagandist of the peace, well-being, political stability, economical and cultural integration, supporter of the idea and conceptions "Peace in the

Caucasus", "The Universal Caucasus House" is the President of the Azerbaijan Republic Heydar Aliyev.

It is not by chance that the President of Georgia Eduard Shevardnadze told: **"President Heydar Aliyev is the first President in the Caucasus, who supports the peace initiative".**

"Our cherished dream is to establish peace in Azerbaijan, in the whole region of the Caucasus and in the whole world," - having said this, Heydar Aliyev showed to the whole world his attitude to the foreign policy and that in the base of conceptual model "Peace in the Motherland, Peace in the Region, Peace in the World!" is the idea of peace. It is historical truth, that Heydar Aliyev was the first, who told about the establishment of peace in the region of the Caucasus and according to his offer was signed the Tbilisi Declaration "About Peace, Stability and Safety in the region of the Caucasus" (1966), where he supported the idea of the "Universal Caucasian House". In the summit of OSCE in Istanbul (1999) he suggested to establish "The Mutual Cooperation and Security Pact", which was supported by many other countries. Because

of this widespread and perspective activity President Heydar Aliyev is considered to be the "agsaggal" (the most honorable and experienced old man) of the "Universal House of the Caucasus..."

In independent institutions of higher education in Azerbaijan, especially in the Baku State University, on speciality "The History of the Caucasus", for the holders of Master's Degree - the future historians, researchers in the history of the Caucasus, in the curriculum was planned 28 hours for lectures, 26 hours for seminars and in the whole 54 hours course "Heydar Aliyev and the Process of Peace in the Caucasus".

The program Heydar Aliyev and the Process of Peace in the Caucasus is the first one in the teaching Azerbaijan History and the History of the Caucasus which touches upon the problems of peace and shows the complex approach to the systematic process of research and teaching.

We hope, that this course for the holders of the Master's Degree will help to form the sense of national state thinking, to understand deeply most problems of the Caucasus and above all it will help to study the rich governing experience of historical person, a well-known national and political leader - the President of Azerbaijan Republic Heydar Aliyev in establishment of peace and security in the region and his titanic activity in the process of peoples and states integration.

Author

l.The Subject, the Tasks, the Aims and the Sources of the Course

The subject, the essence and the significance of the course "Heydar Aliyev and the Process of Peace in the Caucasus". The philosophical, sociological, historical, cultural, economic, political essence and aspects of the Heydar Aliyev's model "Peace in the Motherland, Peace in the Region, Peace in the World!" The global national, regional, international aspects of peace in the Caucasus. Peace and national security, peace and cultural progress, peace and economic development, peace and the process of integration.

The Caucasus in the modern policy. The ethnic and regional conflicts in the Caucasus. The Caucasus and Europe, the Caucasus and Asia. The role of the Caucasus in the mutual development and cooperation in the East-West civilizations. The role and phenomena of Heydar Aliyev in solving global problems in the Caucasus.

The connection of the aim of the course and main problems with the analysis of "The Peace Culture". The perspectives in solving current conflicts in the Caucasus and the UN's program "The Decade of Peace Culture" (2001-2010). The teaching, studying condition of the problem "Heydar Aliyev and the Process of Peace".

10. The Collapse of the Command - Administrative Soviet System. Strengthening of Sovereignty

The beginning of collapse and decline in the Soviet system of administration. The ways of avoiding of decline: "search of reorganization, publicity and democracy.

M.S.Gorbachov's "reforms" in the sphere of transition from the command-administrative system to the new democratic system of governing thinking and their collapse.

The raise of tension in the national relations. Straightening of the peoples and nations' wish for sovereignty.

3. The Social-political Situation in the Caucasus before the Collapse of the USSR

The collapse of the Soviet socialist regime. The strengthening of feeling to avoid the influence of the Center in the Soviet Union. The changes, in the ethnic process which took place in the Caucasus and other autonomous republics.

The peoples of the Caucasus and their struggle for sovereignty. The attitude of Moscow government and the Kremlin to this problem.

The beginning of the national - liberation movement of the Caucasian peoples, their struggle for self -determination and freedom. The policy of the soviet leadership: the raise of separatism and appearance of the national zones of conflict.

4. The Repressive Measures of the Soviet Imperia against the Peoples of the Caucasus. Heydar Aliyev's Position to these Problems

The repressive measures of the Soviet regime against the strengthening of the national-liberation movement of the Caucasian peoples and their struggle for sovereignty. The tragical suppression of the Georgian people's strike on the 9th of April, 1989 in Tbilisi with the help of the Soviet military machine.

Bringing in the army to Baku according to the order of the Soviet empire's leadership. The slaughter in Baku on the 20th of January. The attempts to supress the national - liberation movement in Azerbaijan. The role of Heydar Aliyev in spreading the information about the tragic treachery against the Azerbaijan people in the world. The declaration, made by Heydar Aliyev in the Azerbaijan Permanent Representation in Moscow, accused the Soviet leadership in committing this massacre. The significance of this declaration.

5. The Military Aggression of Armenia against Azerbaijan. The Events which Took Place in the Upper Karabakh

The strengthening of nationalism and separatism before the collapse of the Soviet Union. The revival of the party "Dashnaksutun": supporting ideas of national separatism, territorial encroachment. "The role" of

Armenian book "Ojag" ("Fire") in the instigation of nationalism. The establishment of the "Karabakh Committee" in Yerevan and organization "Krunk" in the Upper Karabakh. Beginning of the nationalist movement "Miatsum" ("The Union") in the Upper Karabakh.

The changing of the conflict, which was instigated by the Armenians, into the unannounced war (from February, the 1988). The adoption of anticonstitutional decision to join the integral part of the Azerbaijan - Upper Karabakh Autonomous Region - to Armenia (the 15th of June, 1988). The intensification of Karabakh war. Exile of Azerbaijan people from the Upper Karabakh. The occupation of the regions around the Upper Karabakh by the Armenian military troops with the active help of the Russian military machine.

The determination of the Karabakh problems at summit of OSCE in Lisbon (December, 1996). Activity of the cochairmen of Minsk group of the OSCE from USA, France and Russian Federation in the process of solving the Upper Karabakh problem.

6. The Appearance of the Sovereign Countries in the Caucasus

The results of the struggle of the Caucasian peoples for their sovereignty and self-determination. The appearance of the Independent sovereign countries in the South Caucasus. The announcement of the independent Georgian Republic (April 9, 1991), Azerbaijan Republic (October, 1991), Armenian Republic (September 21,

1991) and their recognition by the international union. The adoption of "The Constitutional Act of the Azerbaijan Republic about the National Independence" (October 18, 1991), holding of the referendum on independence (December, 1991).

The struggle of the Nakhchivan Autonomous Republic's Chaiman of the Supreme Board Heydar Aliyev for the independence and his deserts in the adoption of Nakhcivan national attributes (three-coloured flag) (November 17, 1990).

The rising of the North-Caucasian Republics' status in the Russian Federation. Relations of the Russian Federation with North-Caucasian Autonomous Republics.

7. The South-Caucasian Countries and the Union of Independent States (UIS)

The foundation of the Union of Independent States (December, 1991). The role of the presidents of the Russian Federation, the Ukraine and Belorussia in the foundation of UIS and the "Beloveshsk Agreement". The adoption of Armenia to the UIS. The Georgia's and the Azerbaijan's reasons of the caution to the adoption to the UIS. The col¬lapse of political leaderships in Georgia and Azerbaijan.

Returning of Eduard Shevardnadze to the political leadership in Georgia and Heydar Aliyev in Azerbaijan. The adoption of Georgia and Azerbaijan (September, 1993) to the UIS. The quick armament of Armenia - the member of UIS and creation of danger to the Georgia's and Azerbaijan's security.

The UIS doesn't justify the function of political union and now attempts to change into economic organization. The UIS and establishment of the free economic zone. The UIS and the problem of South-Caucasian peoples' economic and cultural integration.

8. The Ethnic Conflicts in the Caucasus

The role and activity of Heydar Aliyev in the solving of conflict problems. Armed conflicts on the ethnic ground in the Caucasus after the collapse of the USSR. The main ethnic conflicts in the region: Armenian-Azerbaijani, Georgian-Abkhazian, Georgian-Ossetic, Armenian-Georgian, Chechen-Russian, Ossetic-Ingush and their main reasons. The ethnic conflicts in the Caucasus and the problem of national fate's determination. The ethnic conflicts and territorial ambitions. The territo¬rial claims of Armenia to Azerbaijan and Georgia. The attempts, made by the presidents of the Russian Federation, Georgia, Azerbaijan and Armenia in solving the problems of the Upper Karabakh, Abkhazia, the South Ossetia and "The Chechen Problem". The role of the President of the Azerbaijan Republic Heydar Aliyev in the ensuring of peace and stability, in the termination state of war in the Caucasus, and, especially, in the South Caucasus.

The essence of the Heydar Aliyev's concept "Peace in the Motherland, Peace in the Region, Peace in the World".

8. Heydar Aliyev and Establishment of the Inner Dialogues in the Caucasus

The signing of Tbilisi Declaration between the presidents of Azerbaijan and Georgia "About Peace, Stability and Security in the Region of the Caucasus" as the first successful step in the process of peace and stability. The significance of the Tbilisi Declaration as the docu¬ment, which put the base of the allunion Caucasian house, which was adopted as a historical document helping to cooperation and inner dialogues. The main aspects of E.Shevardnadze's words: "The President Heydar Aliyev is the first leader of the state, who initiated for peace in the Caucasus".

The initiatives of Heydar Aliyev in peaceful solving of ethnic conflicts in the Caucasus, including the war in the Upper Karabakh, artificially provoking by Armenia.

10. Heydar Aliyev and "The Universal Caucasian House"

The content and essance of Heydar Aliyev's idea about the "The Universal Caucasian House". The conditions of the defending the peace and security in the Caucasus. The role of peace and integration of the Caucasian peoples. Peace as the main condition of integration.

"The Universal Caucasian House" and the Europe-Caucasus-Asia corridor. The TRASECA program and its perspectives. The singing of "The Brussel Declaration"

(May, 1993), "The Contract of the Century" (September 20, 1994) and the problems of peace in the Caucasus. The main oil-exporting pipeline Baku-Tbilisi-Jeikhan, the project of gas pipeline Baku-Tbilisi-Erzurum as the guarantee of peace, security and stability in the Caucasus

Establishment of the foundation of the oil-pipeline Baku-Tbilisi-Jeikhan, where took part the President o: Azerbaijan, Georgia, Turkey and Minister of Energy the USA (September 18, 2002). Preparation of work or realization of the project of the gas-pipeline Baku-Tbilisi-Erzurum.

Armenia's kept away from the projects as a result of its militarist policy, terrorism and separatism. The Armenian's armament as one of the obstacles in establishment of "The Universal Caucasian House". Defending of Heydar Aliyev's idea of "The Universal Caucasian House" on the international level. Preparation and activity of Azerbaijan and Georgia in the antiterroristic coalition in ensuring peace and stability in the Caucasian region and all over the world.

11. The Factor of Heydar Aliyev in the Strengthening of Azerbaijan-Georgian Relations

The Azerbaijan-Georgian relations in the context of history and contemporaneity. Azerbaijan-Georgian cooperation on the strategic level. About the signed agreements on social, economic, cultural, military cooperation between Azerbaijan and Georgia. Official

visits of the President of the Azerbaijan Republic Heydar Aliyev to Georgia and the President of the Georgia Eduard Shevardnadze to Azerbaijan.

The role of cooperation and traditional friendship relations between Heydar Aliyev and Eduard Shevaradnadze in strengthening the stability in the Caucasus. The role of this factor in cultural development between the Azerbaijan community in Georgia and the Georgian community in Azerbaijan.

12. The Deserts of Heydar Aliyev in the Development of Peace and Cooperation in the Caucasus

The deserts of Heydar Aliyev in the development of peace and cooperation in the Caucasus. The way from the Tbilisi Declaration (March 8, 1996) towards to the Baku Declaration (September 7-8, 1988). Historical initiative in the establishment of "The Pact on Peace, Security and Cooperation in the South Caucasus" (Istanbul, 1999) and its support by the participants of the summit.

The role of Azerbaijan-Russian relations in the process of ensuring peace in the Caucasus. Discussion of the problems of the Caucasus during the official visit of the President of the Russian Federation Vladimir Putin to Azerbaijan (January, 2001) and previous official visits of Heydar Aliyev to Russia: Moscow (January 24, 2002), St.Petersburg (June 8, 2002), Moscow (September, 2002). The role of the Russian Federation as the leading member among the four countries of the Caucasus.

The role of Heydar Aliyev in the strengthening for Azerbaijan-Dagistan relations. The development of the cooperation between Azerbaijan and North-Caucasian Republics of the Russian Federation. The role of Heydar Aliyev in the development of the relations among the Caucasian states and nations.

"The Treaty on the Establishment of the Transporting Corridor Europe-Caucasus-Asia", Baku Declaration (September 7-8, 1998) and its importance for the economic and cultural cooperation of the Caucasian states and also the states of Europe and Asia.

The rewarding of Heydar Aliyev with the Turkish International Ataturk Prize of Peace because of his activity for peace in the region of the Caucasus (Ankara, 1999, the of November).

The fact that Heydar Aliyev has the highest rating as a person, who represents the turkish-muslim civilization as a leader of the South Caucasus in the book, published in Russia in the publishing house "Martin" (January 23, 2003).

13. The Factor of Heydar Aliyev in the Restoration of the Great Silk Way

The Great Silk Way in the context of history and contemporaneity notwithstanding the fact, that "The Great Silk Way began in the past, it is the way to the future. It will bring our people to the progress anc prosperity" (Heydar Aliyev). The TRASECA Program and the Europe-Caucasus-Asia transporting corridor

Holding of the international conference on the Heydar Aliyev's initiative with the participation of the 32 countries and 13 international organizations on the restoration of the Great Silk Way. Decisions adopted at the conference. The historical significance of the Baku Declaration.

Awarding of Heydar Aliyev with the prize "Silk Way" in Turkey for his deserts in restoration of the Great Silk Way.

The Great Silk Way and the problems of economic integration. The idea of the establishment of the free economic zone, its future perspectives.

14. Heydar Aliyev and the Development of the National-Cultural Heritage. International Symposium "Islamic Civilization in the Caucasus"

The Caucasus as the unique region of interlacing of different religions confessions, different national-cultural heritages. Christianity in the Caucasus. Islam "fundamentalism" in the Caucasus: history and contemporaneity, reality and the mythes.

"The beneficial usage of the religious-cultural wealth is very important for every country, every nation and every religion" (Heydar Aliyev). International conference on the theme "Contempraneity and Religious - Cultural Wealth", which was held in Baki and the X Congress of Muslims of the Caucasus.

International Symposium (December, 1998) dedicated to the Islamic Civilization in the Caucasus: islamic wealth

and national-cultural problems of development, which was held in Baku.

The statement of Heydar Aliyev on keeping in safety the national-cultural heritage (August, 2001) and its historical and practical significance.

The role of religious heritage in the safety of peace in the Caucasus.

Ist addition

Recommendations for the Holders of Master's Degree according to the Course "Heydar Aliyev and the Process of Peace"

The presenting Program (Syllabus) is prepared for the second level of the higher education - Master's Level and was made according to "The Directions of the Higher Education and the List of Specialities", which defines the further activity of the specialist, doing of the scientific-research work, directions of the theses on the Master's level.

Envisaged by the program and including the exceptional role of President Heydar Aliyev in the regulation of the peaceful process in one of the important strategic regions of the Caucasus and achievement of the longterm peace, stability in other "hot" places of the modern world. The preparation of the theses and their successful defending is one of the main conditions of the program for preparation of the holders of the Master's Degree and directly serves to the Azerbaijan State's interests.

The main demands and recommendations to the essence and structure of the program for the holders of Master's Degree at the higher education institutions are as follows:

- provision with necessary methodical text-books and information, which are included into the working syllabus of the program for the holders of the Master's Degree.

- gathering of information with further analytical treatment through the modern national and international nets and, firstly, through "Internet".
- the supervisers of the research works should be the authors of the syllabus, text-books and other scientific-research articles for the Holders of the Master's Degree.
- the Ministry of Education should define and form specialized Scientific Boards at the institutions of higher education, where the theses will be defended.
- individuals, which completely fulfilled the individual plan of preparation at magistrate courses, could be conferred on Master's Degree and given the Diploma at the institutions of the higher education, which have the right to do it.
- the direction of Master's theses should be chosen in accordance with the importance of any national or international problem and the work should be done on the base sof scientific-theoretical literature.
- the printed version of the theses should be in 2 intervals and in the whole it must include 75 pages with additions, resume and strictly follow all technical requirements, etc.

Note: Every problem given in this program could be used for choosing the themes for the Holders Master's Degree.

"Heydar Aliyev and the Process of Peace in the Caucasus" Curriculum of the Course.

№	Theme	Lectures and seminar	The amounts of hour	Date
1.	The subject, sources and the aims	lecture	2 h	
2.	The decline of theSoviet command-administrative system. The strengthening of the sovereignty.	lecture	2 h	
3.	The situation in the Caucasus before the collapse of the USSR	lecture	2 h	
4.	Repressive measures of the Soviet Imperia against the Caucasian peoples. Position of Heydar Aliyev to these questions.	lecture	2 h	
5.	Military of Armenia against Azerbaijan. Events, which took place in the Upper Karabakh.	lecture	2 h	

1	2	3	4	5
6.	Establishment of sovereign countries in the Caucasus.	lecture	2 h	
7.	The States of the South Caucasus and the UIS.	lecture	2 h	
8.	The ethnic conflicts in the Caucasus. The role of Heydar Aliyev in solving of these problems.	lecture	2 h	
9.	Heydar Aliyev and the establishment of the inner dialogue.	lecture	2 h	
10.	Heydar Aliyev the idea of "The Universal Caucasian House".	lecture	2 h	
11.	The factor of Heydar Aliyev and strengthening of the Azerbaijan-Georgian relations.	lecture	2 h	
12.	The deserts of Heydar Aliyev in the establishment of peace and cooperation in the Caucasus.	lecture	2 h	

1	2	3	4	5
13.	Heydar Aliyev's deserts in restoration of the "Great Silk Way". The idea of establishment of the free economic zone and its perspectives.	lecture	2h	
14.	Heydar Aliyev and the development of the national values. International Symposium "Islamic Civilization in the Caucasus	lecture	2h	
15.	Beginning of the struggle for independence in the Caucasus	seminars	2h	
16.	Tbilisi and Bakislaughters. Position of Heydar Aliyev seminars.	seminars	2h	
17.	The problem ofKarabakh. Struggle of Heydar Aliyev for the solving of Armenia-Azerbaijan, Upper Karabakh conflict.	seminars	2h	

1	2	3	4	5
18.	Establishment of sovereign countries in the Caucasus.	seminars	2 h	
19.	Adoption of the South Caucasian countries into the UIS.	seminars	2 h	
20.	Integration of the South Caucasian States into the open international system.	seminars	2 h	
21.	Ethnic conflict in the Caucasus. The role of international organizations in solving of this problem.	seminars	2 h	
22.	Heydar Aliyev and establishment of the inner dialogue in the Caucasus.	seminars	2 h	
23.	The factor of Islam in the modern Caucasus. The International Symposium "Islamic Civilization in the Caucasus".	seminars	2 h	

1	2	3	4	5
24.	The role of Heydar Aliyev in the development of peace in the Caucasus.	seminars	2 h	
25.	The significance of the communication corridor in the Caucasus. TRASECA Program.	seminars	2 h	
26.	The Caucasus in the sphere of modern world policy.	seminars	2 h	
27.	The problem of Heydar Aliyev and the idea of the "Universal Caucasian House".	seminars	2 h	

Total: 54 hours

a) for lectures — 28 hours
b) for seminars — 26 hours

LITERATURE

1. Aliyev Heydar "Azerbaijan Oil in the Peace Policy", Baku, 1997, book I\. (In Russian)
2. Aliyev Heydar "Azerbaijan Oil in the Peace Policy", Baku, 1998, book V. (In Russian)
3. Heydar Aliyev "Open's Azerbaijan to the World." Baku, 1994. (In Russian)
4. Aliyev Heydar "The Way of Independence", Baku, 1997. (In Azerbaijani)
5. Aliyev Heydar "On the Independence Ways" Baku, 1997, Volumes I-IV. (In Azerbaijani)
6. Aliyev Heydar "Azerbaijan between XXI Century and the Third Millenium", Baku, 2001. (In Azerbaijani)
7. Aliyev Heydar "Our Independence is Eternal', Baku, 1997-2002. Volumes (In Azerbaijani)

8. Aliyev Heydar "Azerbaijan Oil in the Peace Policy", Baku, 1997-1998, Volumes IV, V. (In Azerbaijani)

9. Heydar Aliyev and Baki State University. Baku, 1997. (In Azerbaijani)

10. Aliyev Heydar ishigi - "Silk Way", Baku, 2001. (In Azerbaijani)

11. Aliyev Ilham, "Azerbaijan Oil in the Peace Policy", Baku, 1997-1998, Volumes I-III. (In Azerbaijani)

12. Aliyev Iqrar "Upper Karabakh: History. Facts. Events". Bakui, 1989. (In Russian)

13. Aliyev Ilham, Muradverdiyev Akif "Azerbaijan Oil in the Peace Policy", Baku, 1997-1998, Volumes I-III. (In Russian)

14. Abkhazian knot // Documents and materials, M., 1995. (In Russian)

15. Ahmedov Elchin "Aggression of Armenia on Azerbaijan and International Organizations". Baku, 1998. (In Azerbaijan)

16. Ariel Kon "USA, Cultural Asia and the Caucasus: Problems and

Perspectives of Relations" // "Central Asia and the Caucasus", 2000, №2. (In Russian)

17. Azerbaijan Republic in the Union of Independent States, Baku, 2001. (In Russian)

18. Azerbaijan Republic: 1991-2001. Baku, 2001. (In Azerbaijani)

19. Azerbaijan's History according to the documents and publications / edited by the Academician Z.M.Buniyatov, Baku, 1990. (In Russian)

20. Chernyavski Stanislav The Caucasian Vector of Russian Diplomacy. "Central Asia and the Caucasus", 2000. № 5, p. 102-111. (In Russian)

21. Chernyavski Stanislav The South Caucasus in the Plans of NATO- "Meshdunarodnaya Shizn". M., 1998. (In Russian)

22. Chumalov Mikhail "The Caspian Oil and International Relations" M., 2000. (In Russian)

23. Conflict in the Upper Karabakh, Baku, 1990. (In Russian)

24. Council of Europe and Azerbaijan. For Peace, Welfare and Democracy. Baku, 2001. (In Azerbaijani) 100

25. Diplomacy of the World. Baku, 1997. (In Russian)

26. Deportation. Deportation of the Azerbaijan People From Their Historical-ethnic Places in Armenia. (In Azerbaijani)

27. Ethnopolitical conflicts // International - Legal Aspects and Constitutional Grounds of their Solving. Tbiliisi, 1997. (In Russian)

28. Hasanov Ali "The Foreign Policy of Azerbaijan: Countries of Europe and the USA (1991-1996)", Baku,1998. (In Azerbaijani)

29. Hajiev Kamaladdin "Geopolicy of the Caucasus", Moscow, 2001. (In Russian)

30. Huseynova Irada "The Role of Heydar Aliyev in the Process of Strengthening the Peace and Stability in the Caucasian Region" // "History and its Problems", 1998, № 2. (In Azerbaijani)

31. Huseynova Irada "The Role of Heydar Aliyev in the Process of Strengthening the Peace and Stability in the Caucasian Region" // "Azerbaycan" newspaper, 1998, May 21. (In Azerbaijani)

32. Huseynova Irada "The Caucasus on the XXI Century's Threshold" //Revival, 1998. №10. (In Russian)
33. Huseynova Irada //Syllabus of the Course "History of the Peoples of the Caucasus", Baku, 1998. (In Russian)
34. Huseynova Irada "History of the Peoples of the Caucasus (new Period)" //Text-book, Baku, 1999. (In Russian)
35. Huseynova Irada, Teymurova Nurana "Oil Pipeline Baki-Tbilisi-Jeykhan as the Factor of Stability in the Caucasus" // Materials of the International Conference. Baku, 2002. (In Azerbaijani)
36. Huseynova Irada "The Role of Heydar Aliyev in the Process of Strengthening the Peace and Stability" // Heydar Aliyev ishigi - "Silk Way". Baku, 2000. (In Azerbaijani)
37. Huseynova Irada "For the Atmosphere of Peace on the Caucasus" // "Bakinskiy Rabochiy", July 5, 2001. (In Russian)

38. Huseynova Irada "Necessity of Establishment of the United Scientific Center on Problems of the Caucasus", //newspaper "Palitra", July 6-9, 2001. (In Azerbaijani)

39. Huseynova Irada "Independent Azerbaijan State and Development of Cooperation in the Caucasus". //Journal "Caucasusica", Tbilisi; 2001, № 4. (In Russian)

40. Huseynova Irada "For the Peace and Stability in the Caucasus" // "Bakinskiy Rabochiy", July 13,2002. (In Russian)

41. Huseynova Irada "Independent Azerbaijan and the Questions of Regional Cooperation in the Caucasus". Materials of the International Conference of specialists in study of the Caucasus. //Journal "Caucasus", Tbilisi; 2002. (In Russian)

42. Huseynova Irada "Azerbaijan in the System of Intergovernmental Relations in the Caucasus. //Materials of the International Conference about the Significance of the Oil

Pipeline Baku-Tbilisi-Jeykhan, Baku, 2002. (In Azerbaijani)
43. Huseynova Irada "For the Statehood". Baku, 2001. (In Azerbaijani)
44. Huseynov Rauf "Azerbaijan Republic in the Mirror of the Polytechnics: History, Modern Situation; Prognosis, Recommendations" // "Central Asia and the Caucasus". 2000, № 4. (In Russian)
45. Interethnic Relations and Conflicts in Post-Soviet States, M., 2000. (In Russian)
46. In the Name of Peace and Security. Baku, 2000. (In Azerbaijani)
47. Kochubey Yuri "GUUAM and Equal Regional Cooperation" - "Central Asia and the Caucasus". 2002, №2. (In Russian)
48. Kosikov J.G., Kosikova L.S. The North Caucasus. M., 1999. (In Russian)
49. Kopaliani Emil, Kviciani John The Caucasus in the XX Century. Tbilisi, 2001. (In Russian)

50. Khalilov Salahaddin Leader. States. Society. Baku, 2001. (In Azerbaijani)
51. Khoshtariya-Brocce Edisher History and Contemporaneity. "Abkhazian //Problem in Conflictological aspect". Tbilisi, 1996. (In Russian)
52. Mahmudov Yaqub The Personality of Heydar Aliyev in the History of Azerbaijan. Baku, 2002. (In Azerbaijani)
53. Malisheva D.B. "Conflicts in the Developing World. Russia and UIS". M., 1997. (In Russian)
54. Mirzoyev Ramiz The Way, Which Began with "The Contract of the Century". Baku, 2000. (In Azerbaijani)
55. Mirzoyev Ramiz "Heydar Aliyev and the Oil Strategy of the Independent Azerbaijan. "Goyturk", 1999. (In Azerbaijani)

56. Mehdiyev Ramiz "The Truth about the Henocide against Azerbaijan". Baku, 2000. (In Azerbaijani)
57. Mehdiyev Ramiz "Dialects of Azerbaijan's Development", Baku, 2000. (In Azerbaijani)
58. Mehdiyev Ramiz "Azerbaijan: Historical Heritage and Philosophy of Independence", Baku, 2001. (In Azerbaijani)
59. Menteshashvili Avtandil Historical Prerequisite of the Modern Separatism in Georgia. Tbilisi, 1998. (In Russian)
60. Melikishvili Liya Georgia: Regions of the Possible Ethnoconflicts. // "Central Asia and the Caucasus", 2002, №2. Pp. 54-59. (In Russian)
61. Migrations and new Diaspora's in Post-Soviet States. M., 1996. (In Russian)
62. "Russia and Transcaucasia: "Search for the New Model of Conduct and Development in the Changing World", M., 1999. (In Russian)

63. Susies Artluer Osetino-ingush conflict, its Prehistory and factors of Development, M., 1998. (In Russian)

64. "Silk Way" International Socio-political Journal. The Baku State University, 1998, № 1. (In Azerbaijani)

65. "Silk Way" International Socio-political Journal. The Baku State University, 1998, № 2. (In Azerbaijani)

66. "Silk Way" International Socio-political Journal. The Baku State University, 1998, № 4. (In Azerbaijani)

67. "Silk Way" International Socio-political Journal. The Baki State University, 2000. № 1. (In Azerbaijani)

68. Statistical Annual of the South-Caucasian Countries (Azerbaijan, Armenia, Georgia), Baku, 2000. (In Russian)

69. The Caucasus: History, Contemporaneity and the Geopolitical Perspectives. Baku, 1998. (In Azerbaijani)

70. The Armenian Republic: Terrorism as a Part of the State Policy. Baku, 2001. (In Azerbaijani)

71. The Caucasus. Geopolitical Problems and National State Interests of Russia. Rostov-na-Donu, 1999. (In Russian)

72. The Caucasus. Monthly international analytical journal, №2, 1997. (In Russian)

73. The Caucasus. Monthly international analytical journal, № 1, 1997. (In Russian)

74. To the History of Formation of the Upper Karabakh Autonomous Region of the Azerbaijan Republic. Documents and materials, Baku, 1998. (In Russian)

75. The World of the Caucasus on the Crossroad of Century. // Materials of the I meeting of constantly functioning "round table" on problems of the Caucasus and the role of culture in overcoming of crisis. Moscow, 2001. (In Russian)

76. The Bridge of Peace in the XX Century, Baku, 2000. (In Azerbaijani)

77. Ways of Peace in the North Caucasus. M., 1999. (In Russian).

Note: **The List of Reports About these Problems, Made by the Author of this Program at the Different International Scientific Conferences and Symposiums**

1. Report "The Policy and the Woman in the Caucasus" at the International Scientific Conference in the Turkish Republic in Ankara at the Orta Dogu University "About Hender Problems". Ankara, February 9-13,1998
2. Report "Independent Azerbaijan State and Development of Cooperation in the Caucasus" at the International Conference in Georgia "The Caucasus in the Crossroad of Milleniums". Tbilisi, May 22-29, 2000
3. Report at the International Scientific Symposium in Turkey, Chanagkala "History and Modern Position of the Caucasian Peoples". May 10-12, 2000
4. "The Policy of Azerbaijan Republic in Development of Peace and Cooperation in the Caucasus" - Report of the International Scientific - practical Conference on the theme "Peace and Progress in the Caucasus". Federation. Moscow, May 28-29, 2001.
5. "The Questions of Establishment of Education and Cultural Integration". Report at the International Conference "Democracy and Citizenship in the Teaching Process". Strasburg, December 6-7, 2001

6. "Independent Azerbaijan and the Questions of the Regional Cooperation in the Caucasus". Report at the Conference on the theme "Integration and Non-integration Processes in the Caucasus (History, Contemporaneity, perspectives)". I.Javakhishvili. Tbilisi State University. Tbilisi, May 21-25, 2002
7. Report at the International Scientific Conference in Bulgaria "Educational Reforms in the Independent Azerbaijan". Sofia, November 6-9, 2002.

Bədii redaktoru ***Abdulla Ələkbərov***
Texniki redaktoru ***Səbinə Məmmədova***
Korrektorlan ***Sevinc Haciyeva, Nina Suxomyas***

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi «Təhsil»
nəşriyyatının mətbəəsində çap olunmuşdur.
Sifariş 51. Tiraj 500.
Ünvan: Bakı, 370073, Şəhriyar küçəsi, 6.

İradə Mehtiqulu qızı Hüseynova
tarix elmləri namizədi, dosent

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ QAFQAZDA SÜLH PROSESİ
Magistr hazırlığı üçün proqram

Bakı, «Təhsil», 2003